

Her devrin “olağan şüphelileri” kadınlar!

Ayşegül ALTINBAŞ

Avukat, İzmir Barosu

Hammurabi Kanunları (M.Ö 1760)

Md.142: *Bir kadın kocası ile kavga ederse ve ona “benim için uygun biri değilsin” derse bu peşin hükmünün nedenlerini ileri sürmek zorundadır. Eğer kadın suçsuzsa ve onun payına düşen bir hatası yoksa; buna karşılık kocası onu terk etmiş ve ihmâl etmişse, o zaman bu kadına hiçbir suç ithaf edilemez, çeyizini alır ve babasının evine geri döner.*

Md.143: *Eğer kadın masum değilse ve buna rağmen kocasını terk etmiş, evine bakmamış ve kocasını ihmâl etmişse bu kadın suya atılır.*

İçinde bulunduğumuz günlerde hepimiz bir olağan şüpheli haline gelmişsek

de ebedi bir olağan şüphelimiz var ki, bilinen en eski yazılı hukuk metni olarak kabul gören Hammurabi yasalarından da anlaşılacağı gibi, çilesi hiç bitmiyor...

Kadınlardan bahsediyorum. Her devrin olağan şüphelisi olan kadınlardan. 3700 senelik şüphelilik. 3700 senelik bir ke-der. 3700 senelik bir seri cinayetler öy-küsü...

Hammurabi yasınının yukarıdaki mad-delerine göre, bir kadın kocasının yüzü-ne “ona uygun olmadığını” iddia etti-ğinde -elbette tek amacı öldürülmeden babasının evine dönmek olmak kaydı-yla- mutlak suretle onun haksız eylemle-rini ispat etmelidir. Ancak bu kadar is-pat yeterli değildir. Kendi masumiyetini de her koşulda ispat etmelidir.

O günün masumiyet kavramının tanı-

mını ve kapsamını bilemiyoruz. Eğer Türkçe’deki gibi ise Fırat ve Dicle’nin dibinde çok fazla kadın olsa gerek. Bu arada suya atılan kadınlardan iyi yüzme bilenleri kurtulmuştur diye düşünme-yin, zira elleri ayakları bağlanarak suya atılırlarmış.

Dilimizde masumiyet “masum”dan tü-retilmiş bir kelime. Arapça kökenli ve Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre “suç-suz, günahsız, lekesiz, saf, temiz “an-la-mına geliyor. Dar yorumlarsak bebeklik, geniş yorumlarsak evlilik hali. Göre-celiliğinden hiç bahsetmiyoruz.

Nerden bakarsak bakalım; masumiyet, Kaf dağının arkasındaki cennet. Hırsız suçlayabilmek için mutlak masumiyete bağlanmış hak ise, Kaf dağının ardına giden uçan trene alınmış bilet!Bu bile-tin ücreti de pahalı. Velew ki masumiye-

timiz yetmezse trene binmeye, ondan sonraki Fırat Nehrinin dibine giden trene binmek zorunlu...

Bu şartlar altında bir erkeğe "sen bana uygun değilsin" demek iddiadan öte kumar. Zira duvarlar arasında yaşanan, ispatı namümkün bir zulmü delillendirmek bertarafından daha zor. Kuşkusuz ölümü ve öldürmeyi göze almak gerekli. Yaşamak için öldürülmeyi göze almak. Ne yaman çelişki!

Sene 1550. Aynı zihniyet Osmanlı İmparatorluğu döneminde de baki. Dönemin en önemli Şeyhülislamlarından Ebussuud Efendi verdiği bir fetvasında "kadının öldürmek ve ölmek pahasına ırzına yönelik yapılan saldırılara karşı koyması gerekliliği"nden bahsediyor ve bir kadın ölümü pahasına direnmemişse bunun direnme sayılmayacağını söylüyor.

Sene 2013... "Olay sırasında sanığın kendisine yönelik cinsel eylemlerine yönelik gönülden rızası olmasada bunun açık bir şekilde sanığa bildirmediği, bir başka anlatımla sanığın mağdureye karşı bu fiillerinin mağdurenin gerçek arzu ve isteklerine aykırı olarak gerçekleştirildiğinin farkında olamayabileceği, en azından buna ilişkin sanığın bunları bilerek yani mağdurenin bu ilişkiyi istemediğini bilerek olayın meydana geldiği yer, kendisinin sarhoş olması, mağdureye göre iri cüssede olması nedeniyle mağdure üzerinde oluşturduğu mefruz cebirin etkisi ile işlediği bu bilinçle hareket ettiğine dair delil de bulunmadığından... sanığın beraatine karar verilmiştir."

Olayda sanık nerdeyse mağdurun 3 katı iriliğindedir, sarhoştur, mağdur mütecaviz erkeği yaralamış, bağırarak, ağlamış, tehdit etmiştir. Ancak öldürüleceğini hissettiğinde yaşamayı seçmiştir. Maa-lesef kadın ölüm ile yaşam arasında bir

seçim yaptığında, sanığın ceza almaya çağını göze almalıdır. Zira böyle bir saldırıya maruz kalmış bir kadın ölmedikçe yeterince direnmiş sayılmayacaktır. Öyle ya, ölecek kadar direnmemiş bir kadın yeterince masum değildir!

Bir kişinin masum olduğunu sürekli ispat etmek zorunda kalması, insan onuruna yaraşır bir hayat yaşama arzusu ile adalet arayışının, ve hatta salt yaşama arzusunun masumiyet oranına bağlanması olağan bir "şüphellikten" başka ne olabilir?

Halen, aradan 3700 sene geçmesine rağmen, gün yok ki "kendisine bana uygun değilsin" denmiş erkekler dehşet saçmasın!

Eski sevgililer, eski eşler, gün yok ki bir kadının kanını dökmesin!

Gün yok ki bu katiller duruşma salonlarında "o hiç masum değildi" demesin!

ölü bir kadının "ne kadar da masum olmadığı" mahkeme kararları ile tescil edilmesin!

Gün yok ki bu katiller ve katil namzetleri vakar içinde sokaklara salıverilsin!

canını bir şekilde kurtarmış kadın" korku ile öldürüleceği günü bekleme-sin!

3700 senelik zihniyet... 3700 senelik hali pür melalimiz... Bu yüzden diyoruz işte, kadınlar her devrin olağan şüphelileridir! Masumiyetlerini ispat mecburiyetindedirler! Ve bu yüzden şüphe hep vardır ve bu şüpheden hep sanıklar yararlanırlar.

Ecdat tartışmalarının alıp başını gittiği bu günlerde bir kısım efradın, ecdadının kanını en az 3700 senedir hiç bozmadan taşıdığına neredeyse eminim. Dikkat bu efraddan her an, polis, öğretmen, hakim, avukat, savcı, milletvekili, gazeteci, doktor ve katil çıkabilir!..

Velhasıl kelimam;

Bu efrad sayesinde Fırat'ın dibi gibi bir tarih.

Biri duymuş duymamazlıktan gelmiş, biri görmüş görmemezlikten gelmiş, birinin koruyası gelmemiş, sonra biri vurmuş, ortada bir ölü varmış taniyan çıkmamış!..

Bir de kusursuz cinayet yok derler !Kusursuz cinayet vardır!

Mücadele eden tüm kadınların günü!

8 Mart 1857'de New York'ta bir dokuma fabrikasında çalışan 40 bin kadın işçi, 16 saatlik işgününün 10 saate indirilmesi ve ücretlerde artış yapılması talebiyle greve başlamıştı. 40 bin kadın işçinin örgütlediği bu grev o zamana kadarki en kitlesel kadın eylemlerinden biriydi. Eylemi durdurmak isteyen polis kadın işçilere saldırmış, fabrika yönetiminin de desteğiyle binlerce işçi fabrikaya kilitlenmişti. Bu sırada çıkan yangında içeride kilitli kalan işçilerden 129'u yanarak can vermişti.

Olaya ABD basınında neredeyse hiç yer verilmemiş, fabrika yönetiminin ve polisin tavrı halktan gizlenmeye çalışılmıştı. Buna rağmen, işçilerin cenaze törenine 100 bini aşkın kişi katılmıştı.

Clara Zetkin ve kadın mücadelesi

Kadınlar günü ilk olarak 1909 yılında Amerikan Sosyalist Partisi'nin çağrısıyla Şubat ayının son Pazar gününde kutlanılmıştı. Bugün düzenlenen gösterilere katılan kadınlar, seçme ve seçilme hakkının yanı sıra çalışma koşullarının iyileştirilmesini talep etmişti. Ancak bu gün Amerika'da bazı kentlerde düzenlenen eylemlerle sınırlı kalmış, uluslararası bir boyut kazanmamıştı.

1910 yılında Kopenhag'da gerçekleştirilen İkinci Enternasyonal'e bağlı Sosyalist Kadınlar Konferansı'nda kadın ve emek mücadelesi masaya yatırılmıştı. Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nden Clara Zetkin, bu konferansta yaptığı konuşmada kadınlar için bir mücadele günü belirlenmesi gerektiğini söylemişti. Zetkin'in önerisi kabul edilmiş, her ülkenin sosyalist kadınlarının her yıl

aynı gün, kendi ülkelerinin işçi sınıfı örgütleriyle mutabakat içinde bir kadınlar günü düzenlemesi kararlaştırılmıştı.

Ve kadın sokağa çıkıyor...

Uluslararası anlamda ilk emekçi kadınlar günü 19 Mart 1911'de düzenlendi. Avusturya, Danimarka, Almanya ve İsveçre'de gösterilere katılan on binlerce kadın seçme ve seçilme hakkının yanı sıra kadınlara iş ve mesleki eğitim verilmesi, çalışma alanlarında kadın-erkek eşitliği sağlanmasını talep etti.

Neden 8 Mart?

Pek çok ülkede kutlanacak bu gün için ortak amaç ve ilkeler ortaya konmuş olsa da kesin bir tarih belirlenmemişti. Her yıl ilkbahar aylarında farklı tarihlerde kutlanan kadınlar gününün 8 Mart'ta kutlanması kararıysa 1921'de Moskova'da yapılan Üçüncü Uluslararası Kadınlar Konferansı'nda alındı.

Bu kararla 8 Mart 1857'de yaşamını yitiren 129 kadın işçinin ve 8 Mart 1917'de

Şubat Devrimi'nin fitilini ateşleyen grevleri başlatan, "ekmek ve barış" sloganıyla sokaklara dökülen Petrogradlı dokuma işçisi kadınların anısına 8 Mart, Dünya Emekçi Kadınlar Günü olarak kutlanmaya başlandı.

BM kabul etti ama...

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 8 Mart'ın "Dünya Kadınlar Günü" olarak kutlanmasını, kutlamaların başlamasından yıllar sonra, 1977 yılında kabul etti. Ancak BM, bu günü kadınların mücadelesi günü olarak göstermekten geri durdu. BM'nin ilgili kararında günün tarihçesine değinilmedi. Hala BM'nin internet sitesinde günün tarihine ilişkin bölümde, günün 8 Mart 1857'de New York'ta ölen dokuma işçilerin anısına düzenlendiği yazılmadı.

Türkiye'de ilk kutlama 1921 yılında

Türkiye'de ise 8 Mart ilk kez 1921 yılında Mustafa Suphi ve 14 arkadaşının öldürülmesinin ardından Ankara yakın-

larında bir bağda gerçekleştirilen anma toplantısında Türkiye Komünist Partisi üyesi kadınlar tarafından kutlandı. TKP'li kadınlar 8 Mart'ın "Emekçi Kadınlar Günü" adıyla kutlama kararı almıştı.

1975 yılında kurulan İlerici Kadınlar Derneği, 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü'nü ilk kez yaygın olarak ve sokaklarda kutlamaya başladı. İKD, her yıl 8 Mart'ta pek çok kentte kitlesel etkinlikler düzenledi. Türkiye'de 12 Eylül 1980 darbesinin sonrasında dört yıl süreyle herhangi bir kutlama yapılmadı. 1984'ten itibaren her yıl çeşitli kadın örgütleri tarafından "Dünya Kadınlar Günü" kutlanmaya devam ediliyor.* (wikipedia.org)

ADALETE ERİŞİM ve İZMİR'DE KADIN

Rahile HORZUM

Avukat, İzmir Barosu

Adaletle ulaşma şeklinde de adlandırabileceğimiz "Adaletle Erişim", tanımlaması oldukça zor ve oldukça geniş kapsamlı bir kavramdır.

Adaletle erişim, bireyin hakkını arayabilmesi için tüm resmi kurumlara başvurabilmesi olabileceği gibi, mahkemelere, avukatlara, noterlere, hukukla ilgili kişi ve kurumlara, mahkeme dışı uyuşmazlıkların çözüm yollarına başvurabilme gibi çoğaltabileceğimiz çok ve değişik kurumsal yolları da ifade eder.

Adaletle Erişim Avrupa İnsan Hakları sözleşmesinin 6. maddesi ile güvence altına alınan bir haktır. AİHS 6. maddesinin birinci fıkrasında bulunan temel bir unsur olarak "Herkes medeni hak ve yükümlülükleri ile ilgili iddialarını mahkeme önüne getirebilme hakkına sahiptir." Taraf devletler mahkemelere etkin bir şekilde erişim hakkını garanti etmelidirler. 6. madde, medeni haklara ilişkin hukuk ve ceza davalarında temyiz hakkının sağlanmasına yönelik üst mahkemeler kurulmasını öngörmemişse de eğer temyiz mahkemeleri kurulmuşsa o zaman bu mahkemeler de 6. maddenin gereklerine uymalıdır.

Adaletle erişim hakkı A.İ.H.M tarafından 1979 yılında AİREY davasında verilen kararla da tanımlanmıştır.

Karar, İrlanda vatandaşı Johanna Airey'in kendi hükümeti ile arasında, «yargı organlarına başvurabilme hakkı» (Sözleşme madde 6) konusunda ortaya çıkan bir uyuşmazlığa ilişkindir ve 9 Ekim 1979 tarihinde verilmiştir.

1972 yılı Haziran ayında, daha önce karısına karşı giriştiği cebir ve şiddet fiillerinden ötürü suçlu bulunan Johanna Airey'in kocası, Cork kentindeki aile ikametgâhını terk ederek bir daha geri dönmemiştir. İrlanda'da evliliğin bozulması yolu ile boşanma mevcut değildir. Bununla beraber eşler, birlikte oturma yükümünden, ya kendi aralarında akdedecekleri bir ayrılık sözleşmesi ile ya da yalnız Yüksek Mahkemenin verebileceği bir ayrılık kararı ile kurtulabilirler.

Başlangıçta, kocasına böyle bir sözleşme imzalatmaya boş yere uğraşan Airey, 1972 yılından beri ilgili mahkemenin bu yönde bir karar elde etme çabasıdadır. Pek çok danışma avukatına başvurmuş, fakat hiç biri kendisini temsil etmeyi kabul etmemiştir. İrlanda'da halen «ayrılık» konusuna ilişkin davalarda adli yardım müessesesi kabul edilmemektedir ve Bayan Airey'in mali durumu bizzat kendisinin dava giderlerini karşılamasına yeterli değildir.

Bayan Johanna Airey 14 Haziran 1973 tarihinde Avrupa İnsan hakları Komisyonuna başvurarak Zorunlu usul işlemlerine ilişkin giderleri karşılamadığından dolayı ayrılık kararını elde edebilmek için kendisine mahkemeye başvurma hakkı tanınmamaktadır.

Bu durum Sözleşmenin 6. maddesinin 1. Paragrafına aykırıdır. *(Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleri ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan yasalarla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul süre içinde uygun ve açık görülmesini isteme hakkına sahiptir.)*

Devlet aile hukukuna ilişkin yasalardan doğan hak ve vecibeler konusunda kararlar elde edebilmek için başvurulabilecek bir adli yol tanınamaktadır; bu durum sözleşmenin 8. maddesine aykırıdır. *(Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.)*

Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin refahı, dirlik ve düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için demokratik bir toplumda, zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla söz konusu olabilir.)

Bayan Airey'in maruz kaldığı aykırılıklara karşı başvurabileceği bir ulusal makam mevcut değildir; bu da sözleşmenin 13. maddesine aykırı bir durumdur. *(Bu sözleşmede tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmi görev yapan kişiler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış da olsa, ulusal bir makama etkili başvuru yapabilme hakkına sahiptir.)*

Ödeme imkanı var olduğu takdirde yargı organlarından ayrılık kararı elde etmek daha kolaydır; bu durumda sözleşmenin 6. maddesinin 1. paragrafı ile birlikte değerlendirildiğinde 14. maddeye aykırıdır; *(Bu sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.)*

İrlanda hükümeti dilekçe sahibinin Yüksek Mahkemeye başvurma hakkının herhangi bir şekilde kısıtlanmamış olduğunu; bütün sorunun, Airey'in normal dava giderlerini karşılayacak durumda olmamasından ileri geldiğini; oysa bu giderlerin sonuçta dava kazanıldığında davalı tarafa da yüklenmesinin mümkün olduğunu; bütün bunlardan ötürü hükümetin sorumluluğunun ileri sürülemeyeceğini savunmasında bulunmuştur.

Sonuç olarak Mahkeme, Airey'in davasını kabul ederek diğer hususların yanında, "her ne kadar sözleşmede medeni haklara ilişkin konularda adli yardımı öngören herhangi bir hüküm bulunmuyorsa da 6. maddenin 1. paragrafı, bazı hallerde devlete gerekirse bir baro üyesinin yardımını sağlama vecibesini yükleyebilir. Davadaki şartların ışığı altında

Airey'in Yüksek Mahkemeye başvurma konusunda etkili bir haktan yararlanmadığı; bu nedenle de, sözleşmenin 6. madde 1. paragrafının ihlâl edilmiş olduğu" sonucuna varmıştır.

Bu sonuçla Adalete erişim hakkı temel insan haklarındaki yeri bir daha belirlenmiş ve güvence altına alınmıştır...

Adalete erişim hakkı kavramına dahil olan "bireyin mahkemelere başvurabilme hakkı" toplumsal yaşamda çok önemli bir yer tutar. Ancak, mahkeme masraflarının yüksekliği, yüksek gider avanslarının daha davanın başında peşinen tahsili gerçekliği karşısında, bu hakkın kullanılabilmesi zorlaşır, hatta bazen imkansız hale gelebilir...

Her ne kadar HMK 334. maddesi "Kendisi ve ailesinin geçimini önemli ölçüde zor duruma düşürmeksizin, gereken yargılamaya veya takip giderlerini kısmen veya tamamen ödeme gücünden yoksun olan kişiler, iddia ve savunmalarında, geçici hukuki korunma taleplerinde ve icra takibinde, haklı oldukları yolunda kanaat uyandırmak kaydıyla adli yardımdan yararlanabilirler." demektedir ise de maddenin uygulanması oldukça zor olabilmekte, mahkemeler adli yardım taleplerinin çok yüksek bir oranda reddetmektedirler.

İzmir Barosu, Adli Yardım Bürosuna başvuran şiddet mağduru pek çok kadın, bu yüksek gider avanslarının varlığı ile kendilerine Baro tarafından bir avukat atanmış olsa dahi haklarını kullanmaktan zorunlu olarak vazgeçme tehlikesi ile karşı karşıyadır.

Oysa, gerek 4320 sayılı yasa ile gerekse değişiklikle 6284 sayılı yasada şiddet mağduru için yapılacak başvuruların her türlü harç ve masraftan muaf tutul-

ması sebebiyle, şiddet mağduru kadınların adalete erişimi daha kolay sağlanabilmektedir.

İzmir Barosu Kadın Hakları Danışma ve Hukuk Araştırmaları Merkezine, 19 Aralık 2011 tarihinden 15 Şubat 2013 tarihine kadar yapılan 666 başvuruda, mağdur kadınlar, kendileri için verilen Koruma ve Önleme tedbir kararları, Savcılığa başvuru dilekçeleri boşanma gibi hukuki konularda aldıkları yardım ve desteklerle adalete erişebilmişlerdir.

Şiddet mağduru kadınların Adalete Erişimlerinin sağlanmasının sonucu, başvuru oranları ve şiddet bilgileri istatistiklere veri olarak geçtiğinden, İzmir'i Kadına Yönelik Şiddetin en yoğun olduğu kentlerden biri olarak en başta görünmesi yanıltıcı sonucuna götürmektedir.

İzmir'in eğitim seviyesinin yüksekliği, bağlı olarak kadınların hak arama özgürlüklerinin kadınlarca da erkeklerce de farkındalığı ve bu farkındalıkla mağdurların adalete yönlendirilmeleri ile adalete erişimin daha kolay ve daha fazla sağlanmış olması, Adalete Erişim bütününün parçalarından olan, Mahkemelerin, Savcılığın, Baronun, Kolluğun konu ile ilgili kamu kurumlarının, sivil toplum örgütlerinin konuya verdikleri önem ve başarılı çalışmaları sonucunda adalete erişebilen kadın sayısının belirlenebilir olması istatistikî bilgilerin kaynağını oluşturan verilerdir.

Bu nedenle diğer kentlerde kadına yönelik şiddet daha az gibi bir sonuca ulaşmak bilimsellikten uzak olacaktır.

Farklı olan, İzmir'de şiddet mağduru daha fazla kadın adalete erişebilmiştir.

FEMİNİST HUKUK MÜMKÜN MÜ?

Şenay TAVUZ

Avukat, İzmir Barosu

Sosyal bilimler içerisinde önemli bir yeri olan hukuk, günümüz toplumları için adeta vazgeçilmez niteliktedir. Toplumsal barışın sağlanmasında hala en etkili araç konumundadır. Hukukun bu gücü, hukuku oluşturan normların yaptırımlara sahip olmasından kaynaklanır. Hukuk her dönemde patriyarkal (ataerkil) bir sisteme sahip olmuş ve tüm dünyada devletlerin hukuk hayatında erkeklerin görüşleri ve deneyimleri etkinlik kazanmıştır. Modern hukuk teorisi de ne yazık ki halen erkeğe ait (masculin) özelliğini korumaktadır.

I. HUKUK VE TOPLUMSAL CİNSİYET İLİŞKİSİ

Hukuk kurallarını koymakla görevli organların bu kuralları kültürel normlardan veya ideolojiden türetmesiyle toplumdaki mevcut toplumsal cinsiyet anlayışı hukuka yansımaktadır.

Örneğin Aile Hukuku ile ilgili kuralları düzenlerken geleneksel bakış açısına

göre temellenmiş olan aile ilişkisindeki rollere ve görevlere göre oluşturulur. 2002 yılından önce yürürlükte olan 743 sayılı Medeni Yasanın 152. maddesindeki "Koca aile birliğinin reisidir" hükmü ile evlilik birliği içinde kadının çalışmasını erkeğin iznine bağlayan 159. maddesi buna verilebilecek klasik örneklerdir. Soyadı ile ilgili düzenlemede aynı kapsamda örneklenebilir.

Aynı düzenlemeler Türk Ceza Yasasında da yer almaktadır. Örneğin, Ceza Kanununun 10. bölümünde düzenlenen malvarlığına ilişkin suçlarda TCK'nun 167. maddesi ile şahsi cezasızlık öngörülmüştür. TCK. m:167/a bendine göre yağma ve nitelikli yağma hariç Malvarlığına Karşı Suçlar bölümünde düzenlenen suçlar (Hırsızlık, nitelikli hırsızlık, mala zarar verme, güveni kötüye kullanma vs. gibi suçlar) ayrılık kararı verilmiş eşler arasında gerçekleşirse ya da 167/b üst soy veya altsoyunun veya bu derecede kayın hısımlarından birinin veya evlat edininen veya evlatlığın, 167/c aynı konutta beraber yaşayan kardeşlerden birinin zararına işlenirse ilgili akraba hakkında ceza tayin olunmayacaktır.

Özel alanda yaşanan ve kişinin malvarlığına ilişkin çok önemli zarara uğramasına neden olan haksız fiillerin Türk Ceza

Kanununu kapsamından çıkarılmış olması kabul edilemez bir istisnadır. Devlet (yasa koyucu) özel alanda meydana gelen her türlü hak ihlalini de önlemek ve cezalandırmakla yükümlüdür.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin imza koyduğu Kadına Yönelik Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve Kadına Yönelik Şiddetin Engellenmesine Dair BM. Bildirgesindeki taahhütleri doğrultusunda Anayasanın 90. maddesi bağlamında değerlendirildiğinde malvarlığına yönelik suçlarla ilgili Türk Ceza Yasasında 167. maddede düzenlenen "cezasızlık" halinin Anayasanın 10. maddesindeki "Kanun Önünde Eşitlik" ve 35. maddesinde düzenlenen "Mülkiyet Hakkı" ile 36. maddede düzenlenen "Hak Arama Hürriyeti" ilkesine, ayrıca 41. madde de düzenlenen "Ailenin ve Çocukların Korunması" ilkesine aykırı bir düzenleme olduğu açıktır.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere bu tür düzenlemeler kadını ikincilleştirme ve bağımlı kılma rolünü üstlenirler. Hukuk kamusal alanda sadece erkeğe yer veren kurallarla ev içi alana dokunmayarak bunu yapar. Kadınlar devlet ve piyasa sisteminin dışında bırakılarak ev içi alana hapsedilerek temel olarak çocuk doğurmak ve çocuk bakmak görevini üstlenmişlerdir.

II. HUKUK NORMLARININ NÖTR OLMA ÖZELLİĞİ

KÜLTÜREL DEĞERLERE GÖRE DEĞİL, EVRENSSEL ADALET VE EŞİTLİK İLKELERİNE GÖRE BELİRLENMESİ

Kadın ve erkeğe eşit kurallar uygulanmasıyla gerçek adalet ve eşitliğin sağlandığı iddia edilmektedir. Kadının biyolojik olarak farklılığına ilişkin birtakım özel düzenlemeler getiren hukuk sistemi; bu kuralları düzenlerken kadın ve erkeği toplumsal cinsiyet rollerini dikkate almadan eşit kurallar öngörür. Kadınların cinsiyete bağlı toplumsal engellerinin ortadan kaldırılmasını görmezden gelmektedir. Hukukla ilgili sorunlar sadece kuralların konulması sırasında değil uygulanması sırasında da söz konusudur.

Hukuk kuralları, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayıcı şekilde oluşturulsa dahi, uygulanmasında cinsiyetçi bakış açısı varlığını sürdürmektedir. Oysa ki “kadının insan hakları” bir azınlık grubuna ait özel alanla kısıtlı kalan bir sorun değil, toplumsal kalkınma sürecinin temel taşlarından biridir.

Hukuk ve Toplumsal Cinsiyet arasındaki bu sorunları işaret eden teori olarak da hukuk alanında karşımıza Feminist Hukuk Teorisi çıkmaktadır.

FEMİNİST HUKUK TEORİSİNE GÖRE TOPLUMSAL EŞİTSİZLİĞİN TEMEL KAYNAĞI ATATERKİL İDEOLOJİYİ YANSITAN TOPLUMSAL CİNSİYETTİR

1970’lerin başındaki kadın hareketinin hukuk teorisine etkisiyle ortaya çıkmıştır. Ancak hukuk ve toplumsal cinsiyet

ilişkinin sorunlu yanlarının ortaya konulması ve bununla mücadele çok eskilere gitmektedir.

Örn: İlk olarak 18.y.y’da Mary Wollstonecraft kadınların yaşamları üzerlerinde hukuk kurallarının etkilerini yorumlamıştır.

Feministler, “Hukukun Adaletsizliği” kavramını yerleştirmek suretiyle tarihsel olarak hukukun toplumsal cinsiyete eşitsiz tavrına dikkat çekmişlerdir.

FEMİNİZMİN VE POSTMODERNİZMİN HUKUKA YANSIMASI

Feminizm, hukuka tarihi, sosyal ve siyasal bir perspektiften bakılmasını önermekte soyut ve evrensel nitelikli kurallara dayanılmasını ve güvenilmesini red etmektedir. Feminizm de, bir kadın hareketi olmanın ötesinde herkes için eşitlik ve özgürlük talep eden bir harekettir.

Feminizm, kendi oluşumunu tamamlarken bir yandan da kendine has bir hukuk teorisi geliştirmiş ve feminist hukuk teorisi, klasik hukuk teorilerine birçok haklı eleştiriler yöneltmiştir. Sosyal bilimlerin birçok alanına kendi teorisiyle giriş yapan feminizm sosyal bilimlerdeki araştırma ve veri toplama tekniklerini kullanırken kendi metodolojisini oluşturmuş ve bilim olmak için gereken en önemli adımı atmıştır.

Bir siyasal hareket olarak kadın hareketinin en temel hedefi, kadınların temel insan haklarının da kamu sorumluluğu ilkesi gereği, hukuk tarafından korunmasıdır. Kadın hakları mücadelesi, kadınların hem eşit vatandaşlar olarak

mevcut insan haklarından gerçekten yararlanabilir hale gelmelerini hem de kadın olmaktan kaynaklanan sorunları algılayacak ve çözecek yeni tür kadın haklarını elde edebilmeleri sağlamayı içermiştir.

“ÖZEL ALAN POLİTİKTİR”

Kadın hakları mücadelesi, Türkiye’de iki önemli alanda klasik hak tanımını değişime zorlamış ve bu dolayısıyla bazı temel hukuk ilkelerini değiştirmiş olduğunu görürüz.

Bunlardan ilki, klasik hukukun kesin ve değişmez bir tabu olarak gördüğü özel ve kamusal alanlar hukukunun birbirinden ayrıştırılması, birincisinin şikâyete bağlı olmaksızın “kamu sorumluluğu” ilkesi gereğince kovuşturulacak toplumsal sorumluluk alanı olarak tanımlanmasında meydana gelen değişimdir.

Özel alan/Kamusal Alan

Tartışmalar, vatandaşların eşitliği ilkesine dayalı “kamu” tanımı karşısında, örneğin “evlilik sözleşmesi” gereğince özel yaşam ve aile ilişkileri olarak tanımlanıp “kamusal” olandan ayrı tutulan alanlarda kadınların insan haklarının nasıl korunacağı etrafında yoğunlaşmıştır. Kadınların insan olarak en fazla hak ihlali yaşadıkları evlilik ve aile ilişkileri alanını klasik hukukun “özel” kabul ederek bu “kamu sorumluluğu’na dâhil toplumsal alandan dışlaması feminist hukuk eleştirisinin çıkış noktası olmuştur.

Suç teşkil eden, şikâyet ile ortaya çıkmış ve ispatlanmış insan hakları ihlalleri dışında, kamunun özel yaşam’a karışmazlığı ilkesine dayalı klasik hukuk bakışı

feminist hukuk eleştirisi ile ciddi bir değişime zorlanmıştır.

Klasik hukuku “cinsiyet körü” olarak nitelleyen ve onun eril karakterine vurgu yapan feminist hukuk eleştirisi, özel alan-kamusal alan ayrımının sınırlarını değiştirmiştir. Evlilik içi tecavüz suçu, aile içi ve kadına karşı şiddet, namus adına kadına karşı işlenen suçlar ve cinsel suçlar ile ilgili yeni suç tanımlarının gelişimi mevcut “cinsiyet körü” hukuk ilkelerini değiştiren bir kadın hakları alanı tanımlamaya başlamıştır.

Kadına Yönelik Gizli Eril Şiddet

Klasik hukukun “hak” tanımının evlilik ve aile ilişkileri içinde kadınların maruz kaldığı insan hakları ihlallerine karşı neden ve nasıl işlevsiz kaldığını anlamamızı büyük ölçüde yeni bir araştırma alanı olarak ortaya çıkan “kadına yönelik şiddet” araştırmalarına borçluyuz. Özellikle aile içi şiddeti temel ve görünmez bir insan hakları ihlali alanı olarak ele alan ve bu alanda derinlemesine araştırmaları kolaylaştırmak için niteliksel araştırma yöntemlerinin kullanımında önemli bir gelişimi de gerçekleştiren feminist araştırmalar, kadına yönelik eril şiddeti gizli kalmış gerçeklik olarak inceleyerek görünür hale getirdiler.

Feminist Hukuk Teorisi ve Pratiği

Bu araştırmaların ortaya çıkardığı gerçeklik, hiç kimsenin reddedemeyeceği kadar ciddi insanlık suçlarının işlendiği bir alan olarak evlilik ve aile içi ilişkiler alanını hukukun koruma alanı içinde tanımlama gerekliliğini bütün dünyaya kabul ettirme başarısını gösterdi.

Feminist hukuk anlayışı “cinsiyetlendi-

rilmiş kamu” anlayışı kamu alanında atılan her adımın farklı cinsiyetten vatandaşlara eşitsiz sonuçlar doğurduğunu göstermeyi ve ortaya çıkan eşitsizlikleri gidermek için yeni tür bir “kamu sorumluluğu” anlayışı geliştirmeyi amaçlamıştır.

Olumlu Ayrımcılık

Eşitlik kavramının içeriği değişmiş, eşitlik sağlamak için kamu alanını düzenleyen kural ve uygulamaların kadınların da toplumsal fırsatlardan eşit yararlanmasını sağlayacak şekilde, “olumlu ayrımcılık” ve cinsiyet eşitliğinin ana-akımlaştırılması (gender mainstreaming) politikaları ile yeniden yapılanması anlayışı gelişmiştir.

Cinsiyet Eşitliği İlkesi

Türkiye’de Anayasa’nın 10. maddesi,

2004 yılında değiştirilmiş ve “devlet kadın erkek eşitliğini sağlamakla yükümlüdür” ifadesi eklenerek daha önce geçerli olan “cinsiyet körü” eşitlik anlayışının yerine kamuda cinsiyet eşitliği ilkesinin fiilen gerçekleştirilmesi gerekliliğini kabul eden bir içerik benimsenmiştir.

Özel alanda kadınların maruz kaldığı insan hakları ihlallerinin “kamu sorumluluğu” şemsiyesi altına alınması ve kamusal alanda cinsiyet eşitsizliğini bir sorun kabul ederek eşitliğin devlet eliyle sağlanması gereğinin kabulü, Türkiye’de birlikte gelişen ve “hak” kavramının kadınlar açısından yeniden tanımlanmasını sağlayan iki ayrı gelişme olmuştur.

Bu gelişimde CEDAW’ın (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi) Türkiye tarafından kabulünü

ve uygulanması takip ederek hükümeti bu konuda zorlayan kadın örgütlerinin küresel kadın hareketiyle geliştirdiği önemli bağlantıların rolünü unutmamak gerekir.

Feminist hukuk eleştirisi bütün dünyada sadece devletin yaptığı hak ihlallerini değil, aile ve evlilik kurumu içinde kadınlara yönelik hak ihlallerini de insan hakları hareketinin "insan hakkı ihlali" tanımı içine girmesini sağlayarak kadın hakları ihlallerinin de dünya ölçeğinde izlenmesi ve rapor edilmesini sağlaması bu alanda önemli bir gelişim olmuştur.

KAMU ALANINDAKİ ERİL TAHAKKÜM

İnsan hakları kavramının devlet odaklı olmaktan çıkması, kadının insan hakları kavramının gelişimi ile "sivil" yaşamda egemen "eril tahakküm"ün neden olduğu hak ihlallerini de dikkate alır hale gelmesi" siyasal alan'ın tanımını kadınların yaşam alanlarını da görececek şekilde esnetip genişleten önemli kazanım haline gelmiştir.

CİNSİYET EŞİTLİĞİ DEMOKRASI İLKESİ

Kamu alanında cinsiyet eşitliğinin temel bir demokrasi ilkesi olduğunun kabulü aslında bütün siyasal toplumun kurucu kurumları olan siyasal partilerde, yerel ve ulusal meclislerde ve diğer siyasal örgütlerde kadınların katılım biçimleri, uğradıkları ayrımcılıklar ve esas olarak kadınların eşit siyasal temsil hakkından yararlanmamasını sorgulayan bazı çalışma ve araştırmanın birikimi üzerinde gerçekleşmiştir.

Eşitlik ilkesinin kabul edilmesine ve

herkese insan haklarının tanınmasına rağmen kadınlarla erkeklerin fiili eşitliği tüm dünyada sağlanamamıştır. CEDAW bu olumlu yükümlülükleri ayrıntılı olarak saymakta, 4. maddesi ile de devletlerin geçici özel önlem alabileceğini yani pozitif ayrımcılık da yapabileceğini belirlemektedir. CEDAW Komitesi, bireysel başvurular sonucunda ortaya koyduğu Görüşleri ve Genel Tavsiyeleri ile de olumlu yükümlülüklerin önemini vurgulamaktadır.

AİHS olumlu yükümlülüklere açıkça yer vermemekle birlikte, AİHM kararlarında kadınların insan hakları ve ayrımcılık yasağı konusunda devletlerin olumlu yükümlülükleri bulunduğu tespit edilmiştir. Ülkemizde de 2004 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip oldukları ve eşit hakların sağlanması için devletin yükümlü olduğu belirtilmiştir.

Devletlerin olumlu yükümlülükleri 3. kişilerin ihlallerini önlemeye dek uzanmaktadır. Olumlu yükümlülükler hem kadınların insan haklarının kapsamını genişletmekte hem de fiili eşitliği sağlamanın aracı olmaktadır.

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi ve Eşit Hakların Sağlanması Konusundaki Gelişim

Herkesin insan haysiyetine ve onuruna uygun bir yaşam sürmesine ilişkin düşünceler sistematik olarak 1776 tarihli Virginia Bill of Rights'la birlikte pozitif hukuk metinlerine geçmeye başlamıştır.

Bunun ardından 1776 tarihli Amerikan

Bağımsızlık Bildirisi herkesin eşit olarak yaratıldığını ve devredilmez haklara sahip olduğunu ilan etmiştir.

Kısa bir süre sonra da 1789 Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi yasal eşitlik prensibini ve temel insan haklarını tanımıştır. Ardından, başlıca kanun önünde eşitlik ve ayrımcılık yasağı olarak formüle edilen eşitlik ilkesi ile insan hakları ulusal Anayasalara geçmişlerdir.

Yirminci yüzyılda Avrupa İnsan Hakları, Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi ve Afrika İnsan ve Halkların Şartı gibi pek çok uluslararası metin ayrımcılık yasağı ve insan haklarına yer vermişlerdir.

Kadın erkek eşitliği vurgusuna açıkça yer veren diğer uluslararası belgeler ise;

- BM Şartının başlangıç bölümü,
- BM İnsan Hakları Evrensel Bildirisi,
- BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ile
- BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesidir. Ancak tüm bu düzenlemelerin kadının toplum içindeki ikinci planda kalışını göz önüne almamaları ve devletin olumlu edimleri anlayışının yerleşmemiş olması sonucunda kadınların gerçek hayatta erkeklerle fiili eşitliği sağlanamamıştır.

Bu gelişmeler karşısında kadın ve erkek arasında fiili/de facto eşitliğin sağlanması için ulusal ve uluslararası düzeyde yeni arayışlara girilmiştir. Bu arayışların sonucunda bazı hukuk metinlerinde kadın ve

erkeklerin eşit haklara sahip olduğu açıkça yazılmıştır.

Bu şekilde kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olması ilkesine açıkça yer verilmesi ayrımcılık yasağından fazlasını ifade etmektedir.

Farklı cinslerin eşit haklara sahip olmaları, ayrımcılık yapılmamasının ötesinde, kadınlarla erkeklerin haklardan fiilen eşit yararlanmalarını zorunlu kılmaktadır.

- AİHS kural olarak, yaşam hakkı, kişisel güvenlik hakkı, din ve vicdan özgürlüğü, özel yaşam üzerindeki hak, düşünce, toplantı, dernek özgürlüğü gibi negatif statü hakları olarak değerlendirilen kişisel hakları garanti altına alan bir metindir. Sözleşmenin 14. maddesi sözleşmede tanınan hak ve özgürlükler bakımından ayrımcılık yasağını garanti altına almaktadır.

ÖRNEK KARARLAR

M.C. / Bulgaristan (M.C. v. Bulgaria, App. no: 39272/98, 04.03.2004) kararına konu olan olayda, başvuru 15 yaşında iken tecavüze uğramıştır; ancak iç hukuk yolunda başvuru direndiğine dair kanıt bulunmadığı için fail beraat etmiştir. AİHM, tecavüz suçlarında direnip direnmemenin mahkumiyet için aranmasını, sözleşmenin 3. (işkence yasağı) ve 8. (özel yaşam üzerinde hak) maddelerine aykırı bulmuştur. Bu kararın önemli bir yönü sözleşmenin dolaylı olarak bireyler arasındaki ilişkilere uygulanması yani sözleşmenin 3. kişilere etkisi açısındandır. Mahkemeye göre tecavüz söz konusu olduğunda devlet etkili yasalar çıkartmak ve etkili bir yar-

gılama yapmak zorundadır. Oysa somut olayda Bulgaristan hükümeti tecavüz ya da cinsel taciz durumlarında etkili bir ceza hukuku sistemi kurma ve uygulama konusundaki olumlu yükümlülüğünü yerine getirmemiştir

- Opuz v. Türkiye (App. no:33401/02, 9.6.2009) kararına konu olan olayda, başvuru ve ölen annesinin aile içi şiddete maruz kalması söz konusudur. 1995 ve 1998 yılları arasında başvuru, annesi ve fail arasında 4 ayrı olay kayıtlara geçmiştir. Bu olaylarda, dayak, bıçak çekme, ölüm tehdidi söz konusudur ve ölümcül yaralanmalar gerçekleşmiştir. Olaylardan bazıları delil yetersizliği sebebiyle kovuşturulmamıştır, bazılarında tutuksuz yargılama gerçekleşmiştir. Bu davalar da ya düşmüş ya da hapis cezası para cezasına çevrilmiştir. Tehdit ve saldırılar devam etmiş, şikayetlere rağmen bir önlem alınmamıştır. Buldukları şehri terketmeye karar veren başvuru ve annesi otobüsle şehirden ayrılırken, fail otobüse binmiş ve annesi silahla öldürmüştür. Fail ömür boyu hapis cezasına çarptırılmıştır ancak temyiz sürecinde tutukluluğu kaldırılmıştır ve başvurucuyu tehdit etmeye devam etmiştir.

- AİHM, öldürülen anneye ilişkin olarak annenin yaşam hakkının korunmamasından dolayı 2. maddenin ihlaline; başvuru kişisel dokunulmazlığının korunmamasından dolayı 3. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme, Türkiye'nin aile içi şiddetin faillerini cezalandırma ve mağdurları

koruyacak etkili bir sistem kurup uygulama yükümlülüğünü yerine getirmediği tespit etmiştir. 14. maddede güvence altına alınan ayrımcılık yasağına yönelik olarak, AİHM, öncelikle CEDAW Komitesinin ve BM Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi İnsan Hakları Komisyonunun cinsiyete dayanan şiddeti kadına karşı şiddet olarak kabul eden anlayışlarına dikkat çekmiş ve kadının devlet tarafından şiddete karşı korunmaması durumunda ayrımcılık yasağının ihlal edileceğini belirlemiştir. AİHM tarafından, özellikle başvuru yaşadığı Diyarbakır civarında kadına yönelik şiddetin çok yoğun olduğu ve yerel otoritelerin bu olaylara göz yumup, hükümet düzeyinde etkili bir işlev yerine getirilmediği belirlenmiştir. Bu kararda AİHM önünde ilk kez aile içi şiddetin ayrımcılık yasağını ihlal ettiği tespit edilmiştir.

Kararların tümü birlikte değerlendirildiğinde, ayrımcılığın önlenmesinde ve eşit hakların sağlanmasında devletlerin olumlu yükümlülüklerinin bulunduğu tespit edildiği görülmektedir.

FEMİNİST HUKUK TEORİSİNE GÖRE TOPLUMSAL EŞİTSİZLİĞİN TEMEL KAYNAĞI ATATERKİL İDEOLOJİYİ YANSITAN TOPLUMSAL CİNSİYET OLDUĞUNA GÖRE, Kadınlar için gerçek adalet, eşitlik ve özgürlük, soyut bir eşitlik getiren yasal kurallarla değil, toplumsal cinsiyet rollerini ret eden, kadınları ve erkekleri sadece biyolojik cinsiyetleri nedeniyle farklı kabul eden bir hukuk sistemi ve hukuk anlayışının oluşturulmasıyla mümkün olabilecektir.

Kadın Avukat Olmaya Dair...

Aytül ARIKAN

Avukat, İzmir Barosu

Kadın avukatı, bürosuna geldi, yorgunlukla kendini koltuğa attı. Sekreterinden çay istedi. Çöktüğü koltuktan ince cam bardakla gelen çayın kokusu ile doğruldu. Bir yudum aldı. Yorulduğunda dinlemekten keyif aldığı klasik müziğin sesini biraz daha açtı.

Çayından bir iki yudum alınca, sanki enerjisini toplar gibi oldu. Odasını adeta ilk defa görüyormuş gibi gözleri ile bir baştan bir başa süzdü. Artık kitaplığında yer kalmaması sebebi ile üst üste koyarak dizdiği hukuk kitaplarının arasında küçük bir biblo adeta ona göz kırptı.

Biblo kadın avukatı 9 yıl öncesine götürdü.

Ege Bölgesinin küçük bir sahil kasabasında bir kadının vekili olarak boşanma davası açmıştı. Davaya bakan hakim kadındı. Müvekkilinin eşinden gördüğü maddi ve manevi şiddetin can yakıcılığını kadın hakim, erkek bir hakime göre daha iyi anlardı. Ev içinde yaşananların

şahidi müvekkilinin kızı üniversitede öğrenciydi. Sırf annesinin yaşadıklarını hakime anlatmak için İstanbul'dan günübirlik geldi. Duruşma öncesi çaylar içildi, duruşma saatinde salonun kapısında sıra beklendi. Mübaşir tarafların ismini okudu, salona girildi.

Hakim mübaşire "çağır tanıkları" diye seslendi. Mübaşir davacı kadının tanıklarını çağırırdı. En sonunda da davacının kızını çağırırdı. Kız, kadın hakimin karşısında anlatmaya başladı. Hakim önce "bu tanık İstanbul'da neden dinlenmedi. Zaten yeteri kadar yoruldu" diye sitem etti. Sonra kadın avukatın ısrarı üzerine isteksiz "Tamam avukat hanım dinleyelim bakalım" dedi. Kadın hakim, özel hayatları ve sorunları dinlemekten bezmiş bir eda ile kürsüden tanığı süzdü. Tanık "...babam anneme yıllarca eziyet etti. Olur olmaz şeylerden tatsızlık çıkarır, annemi aşağılardı. Birlikte yemek dahi yerken anneme sürekli su getir, tuz getir, hani turşu diyerek devamlı bir şeyler ister, annemi bir dakika sofrada oturtmazdı..." demesi ile kadın hakim öfke ile bağırırdı "...ne olmuş yani, bizde, annelerimizde onların anneleri de eşlerine hizmet etmiştir. Türk örfüdür bu. Ne olmuş yani?..." diye konuşunca, tanık kız donmuş, artık anlatacaklarını dahi anlatamaz olmuştu. Davacının omuzları yıllardır eşinden gördüğü eziyetlerden

çok, kadın hakimden duyduğu söz ile çökmüştü.

Kadın avukatın içi sıkıldı. Aradan 9 sene geçse de bu duruşma anı hep içini acıttı. Çayından kocaman bir yudum aldı. O sırada bilgisayarından yükselen klasik müzik, adeta onu daha da eskilere götürdü.

Kadın avukatın kulaklarında ilkokul öğretmeninin sesi çınladı: "...Sen onun avukatı mısın? Bırak o konuşsun..." demişti. Kadın avukat, daha çocukken birisine haksızlık edildiğini gördüğünde, o kişiye müdahale ediyor, adeta aslan kesiliyordu. Kocaman bir ailenin içinde büyümüştü. Çocukluğunda da gözü karaydı. Haksızlığa karşı sessiz kalmazdı. Bu sebeple alnının hemen ortasında, saçlı kesimde pek gözükme de üzerinde saç çıkmayan saç derisindeki açıklığa eliyle dokundu. Çocukken bir kavgada dayak yiyen bir çocuğa müdahale ettiğinden, kafasına yediği bir taşın yarasıydı bu. Bu yara devamlı ona çocukluğunu hatırlatırdı.

Zaman ne kadar hızla akmaktaydı. Daha dün gibi ilkokul sıralarındayken şimdi 21 yıllık avukatı. Çayını bitirmişti ki, aklına geldikçe öfke duyduğu bir davayı anımsadı. On yıl önceydi. Bir tecavüz olayında mağdur müdafii olarak görevlendirilmişti. Mağdur, bir gece

kulübünde çalışan bir kadındı. Kadın sabaha karşı çalıştığı yerden çıkışta, kulübün anlaştığı taksilerden birine binmekte iken çalıştığı kulübün sahibinin yeğeni olan eski erkek arkadaşı, zorla kadının yanına taksiye binmişti. Taksi şoförü adamı tanıdığı için ses çıkarmamış olanlara seyirci kalmıştı. Şüpheli, araç içinde kadını darp etmiş, تنها bir yere taksiyi çektirip, şoförü de indirerek, araç içinde kadına tecavüz etmiş, sonra kadının evinin yakınında çantasını gasp edip, araçtan yarı baygın olarak atmıştı. İfadeler alınırken şüphelinin ve taksicinin tutuklanacağını düşünen kadın avukat, şüphelinin ve taksicinin serbest bırakıldığını görünce dehşete kapılmıştı.

Hem şüphelinin, hemde suçu kolaylaştıran, karşı çıkmayan ve olayın başından sonuna kadar şüpheliye adeta eşlik eden taksi şoförünün tutuklanması için bir dilekçe yazıp, soruşturma savcısına verdi. Dilekçeyi verirken kadının mağduriyetini aktardı. Karşısındaki soruşturma savcısı "avukat hanım, kadın zaten gece kulübünde çalışıyor, şüpheli ile sevgili, anlatılanlara inanıyormusunuz?" dediğinde karşısında bir savcı değil, gazetede tecavüz haberini okuyup, yorumlayan normal bir erkek olduğunu sandı. Kadın avukat dışlerini sıktı, "Sayın Savcım, kadının yaptığı iş, şüphelinin eski sevgilisi olması, tecavüze uğramadığı, darp edilmediği ve gasp edilmediği anlamına gelmez. Dilekçemde kapsamlı olarak açıkladım. Kadının olay öyküsü ile Adli Tıptaki bulgular örtüşüyor" dedi.

Savcı "Tamam avukat hanım, gereğini yaparız" dedi. Savcı gereğini yapmıştı. Ne dilekçe, ne de itiraz işe yaramadı.

Basit yaralamadan kamu davası açıldı. Sonrasında müdafii istenmedi. Kadın avukatın mağdura ulaşmak üzere aldığı telefonlar, hiçbir zaman açılmadı. Kadın uzun süre bulunamadı. Sonra duruşma arasında (birileri tarafından getirtilerek) şikayetinden vazgeçti. Dosyada böylece kapandı.

Çalan telefon sesi ile kadın avukat irkilirdi. Arayan bir müvekkili idi. Uzun uzun bir dava dosyası ile ilgili bilgi verdi. Bu arada adliyede katılacağı toplantı saati gelmişti. Sekreterine söyleyeceklerini aktarıp, koşarak adliyeye geldi. Toplantı öncesi beklerken, toplantıya katılacak birkaç kadın avukat geldi. Havadan, sudan konuşurken bir kadın avukat "Valla ben eşimle yıllardır aynı büroda çalışırım, müvekkiller benimle sohbet eder, iş davayı sormaya gelince, eşime sorarlar. Eşim bir şey alacağı zaman bana sorar, bende aman ben uğraşamam sen git, kendi adına al, ha sen, ha ben ne fark eder diye, diye bütün malvarlığı eşimin adına oldu. Ama bizde bu şeylerin lafı dahi edilmez" dedi. Kadın avukat çayından bir yudum aldı. Aslında kadın olunca meslek ne olursa olsun değişen bir şey yoktu. Kadın olmak, işte böylesi bir şeydi; Olmak yada olmamak arası bir şeydi. Tıpkı bir gölge misali...

Başka Ülkelerde Kadınlar..

Saadet KAYAALP

Avukat, İzmir Barosu

Kültürel bir fark sanılır kadına bakış açısı, bir toplumun kadına verdiği değer. Oysa ki erkek egemen bakış açısı dünyanın her yerinde kadını ikincilleştirmiş, eve hapsetmiş... Kadınlar uzun yıllardır devam eden bir mücadele dinamiği ile günümüzde de toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya çalışıyorlar. Ancak Almanya, Hollanda ve Brüksel'de kadınlarla yapılan çalışmalar; kültürel, dinsel ve eğitim farklılıklarının yanında asıl önemli olanın şiddete ve kadının ikincilleştirilmesine karşı devlet politikalarının özellikle hukuksal korunmanın ve desteklenmenin daha etkili olacağını ortaya koymuştur.

Kader'in Hikayesi

22 yaşında ablamın çocuklarına bakmak ve bir hayat kurmak üzere Konya'dan Almanya'ya geldim. Bir ablam üç ağabeyim aynı şehirde yaşıyorduk. Ben evin bekar ve küçük kızı olarak geldim. Bir ağabeyim ile birlikte akşam Alman-

ların da olduğu bir gece kulübüne gittiğimi gören diğer ağabeyim saçlarımdan sürükleyerek beni dövdü... Zaman içinde en büyük ağabeyim de aynı şekilde beni sık sık dövdü, sonra da zorla evlendirildim.

Burada hiç kimsenin beni dövmeye hakkı olmadığını öğrendiysem de, ailemi polise şikayet edemedim. İki çocuğum oldu, sonra boşandım. Kardeşlerimin maddi manevi şiddeti çocuklarıma da yönelince şikayetçi olacağımı söyledim. O zamandan bu yana bana ve çocuklarıma karışmıyorlar. Kimsenin namusu olmak istemiyorum. Ama bu süreç ruh sağlığımı iyice bozdu. Alman psikologlarla görüştüğümüzde içinde bulunduğumuz durumu anlamıyorlar. Onların bizlerden farklı ağabey - kardeş ilişkileri var. Nasıl yaşarsa yaşasın birisinin diğerine karışma hakkı yok. Ağabeyimin beni kendi namusu görmesini ve dövebilmesini, benim bu sebeple çektiğim acıları anlayamıyorlar. Çocuklarım büyüdü, artık genç oldular. Ben de ruhumun ağırları bedenime vurduğundan genç yaşta aşağı hadden malulen emekli oldum. Halen günde dört saat kaçak olarak bir yerde çalışıyorum. Elimden geldiğince kızımın kaderi benim gibi olmasın, hayatı kendi elinde olsun, başkasına tabi olmasın diye çalışıyorum...

Fatoş'un Hikayesi

Belçika'da büyüdüm. Ailem Van'lı, ama halen İzmir'de yaşıyorlar. Burada çok severek benim gibi Belçika'da büyüyen bir Türk'le evlendim. Üç çocuğum oldu. Bu çok sevdiğim kocam en az ayda bir kez beni sudan sebeplerle hastanelik edecek kadar döverdi. Utanır saklardım. Sonra burada bekar yaşayan ve biraz daha cesur olan ablamın öğüdüyle çocuklarımı korumak için polise gittim. Polis hemen işlemleri yapıyor. Ben sığınmaevinde kalmak istediğimi söyledim. Sığınmaevinde kocam beni buluncaya kadar tam 3,5 ay kaldım. Kocam hile yaparak kaldığım yere ulaşmış, gizlilik kararına uymayan sorumlular hakkında otomatik olarak dava açıldı ve ben başka sığınmaevine taşındım. Kocamdan boşandım ama o hala peşimizde... Çocuklarımla kendime başka bir hayat kurdum. Akrabalardan ve Türkiyeli ilişkilerden biraz uzak kalmaya çalışıyorum, çünkü çok sorun çıkıyor. İyi bir hayat kurmak için akraban/hemşerin olması değil etrafında iyi insanlar olması önemli. Şimdi bir barda servis elamanıyım yedi milletten insanla çalışıyorum. Huzurluyum. O günleri hatırlamak bile istemiyorum. Bunları Türkiye'de olsam yapabilir miydim bilmiyorum. En önce kendi ailem karşı çıkardı ve evliliğimin devamını isterdi. Ama burada kadınlar

için sosyal haklar çok güçlü olduğundan ve kadının ekonomik olarak kocasına bağlı olmamasından dolayı "dur" deme imkanı daha fazla...

Merve'nin Hikayesi

Ben Almanya'da küçük bir ilçede doğup büyüdüm. Royal Schule bitirip meslek yaptım. Yaşam biçimimize en çok ailemiz müdahale eder ve hayatlarımızı birlikte yaşayan Türkler belirlerdi. Biz burada okullarda ailelerimizin bizim sahibimiz olmadığını, hayatımızdan kendimiz sorumlu olduğumuzu, istediğimiz hayat seçimini yapabileceğimizi öğrendik.

Tabi bunları daha otoriter olan ailelerimiz ve eğitim kurumları arasında yaşanan bir dolu çatışmanın ortasında kalarak öğrendik. Birçok üçüncü kuşak Türk genci gibi, ben ailemin deyimi ile Almanlaştım. Ama bir birey olmayı öğrendim. Acısı ve tatlısı ile hayatımı seçip sonuçlarına katlanmayı bu sebeple de hiç kimseye borçlu olmamayı.

Ben 22 yaşında Türk erkek arkadaşıyla iş ve gelecek için, ailemle de bozuşmadan küçük ilçemizden Berlin'e taşındım. On yıl oldu evlenmedim. Ailem de sanırım çok sevdiği kızlarıyla gelenekleri arasında bir seçim yaparak beni desteklediler. İyi olmam dışında hayatım bana bağlı olduğunu kabul ettiler. Sevgilimle nikahsız aynı evde yaşadığımızı bilmelerine rağmen çok iyi bir dostluk kurdular. Bu diğer Türk akrabalarla sorun yaşamamıza yol açtı hala da öyle. Ama uğraşmak lazım, hiçbir hakkın verilmemiş olduğunu bilerek insan olarak kadın olarak güçlü olup mücadele etmek lazım... Şimdi ben Berlin'de iyi bir AVM'de personel olarak çalışıyorum. Akşamları

da ünlü bir restoranda yöneticilik yapıyorum. Mücadele edip risk aldığınızda daha güçlü oluyorsunuz. En önemlisi kendi hayatınızın sorumluluğunu taşıyacak iradeyi ortaya koyabilmek sanıyorum.

Paulo'nun anlattıkları

Ben belediye görevlisi olarak sosyal projelerde yer alıyorum. Bu sebeple Almanya'da belediyeye yansıyan şiddet olaylarında şiddet mağdurunun korunması için görüşmeler yapıyor, onların

sosyal hayatını da anlamaya çalışıyorum. Bu nedenle Türklerle çok karşılaşıyorum. Türklerin camilerine gidip bilgilendirme yapıyorum. Ancak Türk kadınları camide dahi, görünmez bir şekilde en bakımsız ve geri bir bölgede utana sıkıla ibadet ediyorlar. İmamları bize çok yardımcı oluyor, yoksa bu kadınlarla diyalog kuramıyoruz. Ancak imam, bizim broşürlerimizi dağıtıp yönlendiriyor ve konuşmalarında kadınları dövmenin günah olduğunu söylüyor.

Bizim belediyede kadınlara yardımcı olmak için özel bir müdürlük var. Bu müdürlük sadece şiddet konusunda değil kadınların haklarının ihlal edildiği ve ikincilleştirildiği her durumda aktif olarak görev yapıyor. Belediye binasına gelen her kadın vatandaşlık durumuna bakılmaksızın sorununun çözümü için yönlendiriliyor ve kısa sürede sorun çözümlüyor. Kadınların bu hizmetlere daha çok ve çabuk ulaşması için tüm broşürlerimiz her dilde basılıp kadın bürosu önüne konuluyor. Yine başvuru yolları ve haklarla ilgili olarak da 12 ayrı dilde broşür bulunuyor. Türk kadınları şiddeti deşifre etmeye çok korkuyor. Çok az kısmı bu konuda adli mercilere başvuruyor. Bu kadar imkan varken ben bunun nedenini anlamıyorum.

Matina'nın Hikayesi

On yedi yaşında bir Türk gence aşık oldum. Birbirimizi sevdik, evlenmedik birlikte yaşadık. Şimdi 30 yaşımıdayım bu kişiden bir çocuğum var. İlk olarak çocuğum olduktan sonra beni dövmeğe başladı. Ufacık bir sorunda bana vurmayı adet edindi. Polise şikayet etmedim ama ailem derhal müdahale edip ayrı yaşamamızın imkanını oluşturdu.

23 yaşında da üç yaşındaki oğlumla bu kişiden tamamen ayrıldım. Sonra ben Hukuk okudum. Şimdi avukatlık stajı yapıyorum. Başkası ile evlendim, mutluyum. Ancak Türk ailelerin eşini ve çocuklarını dövmesi çok normal karşılanıyor. Anneler kızına, "olur bunlar" diyor. Benim ailemde ise bir adam bir kez vurduğunda o ilişki bitmiştir. Türkler bu normal diyor. Şimdi çocuğum büyüdü. Babası da başkası ile evlendi ve bir çocuğu oldu. Benim oğlum babası ve kardeşini görmeye gidiyor zaman zaman.

Orada kardeşinin ve babasının karısının arada sırada babasının şiddetine uğradığını söylüyor. Ama babası aynı şiddeti benim oğluma yapamıyor. Kadınların ve çocukların buna karşı durması, adliyeğe başvurması gerekir. Ama yapmıyorlar. Türklerde herkes bunu benimseyip onayladığından karşı çıkan kişi daha da çok zorlanıyor. Benim bunu anlamam ve kabul etmem mümkün değil. Babası da bunu oğluma yapamaz.

Erdal'ın Gözünden

Trabzon'dan 36 yıl önce geldim. Sonra diğer beş kardeşimi de getirdim. Kız kardeşim boşandı ve başka erkeklerle konuşuyor. Bu kabul edilmez bir şey. Bundan beş yıl öncesine kadar çocuklarının yanında dahi onu çok dövdüm. Ama o bildiğini okuyor. Son bir olayımızda bana "polise gideceğim, bana yaptıklarını kızıma yapamayacak" diye haber göndermiş. Halleri de zaten delirmiş gibi. Korktum, bir daha da kendisiyle görüşmüyorum. Korktum çünkü burada beni şikayet ederse hapse attırır işimden gücümden olurum. Hala bildiğini okuyor. Ama burada namusuna bile sahip çıkamıyorsun. Hapse atıyorlar. Türkiye'de olsa ben bunu vururum ve ölse namus davası der kurtulurum. Ah keşke de ölse namusumuz kurtulur. Burada izliyoruz Türkiye'de namus için karısını kardeşini vuran adama hakimler hak veriyor, cezası kalkıyor. Ben hiç bir şey yapamıyorum. Şimdi kendi kızım ve geliminin böyle olmaması için uğraşıyorum. Almanlarda da iyisi de var kötüsü de. Ama kadınların yaşayışı bizim örf ve anelerimize uygun değil. O yüzden kızlarımızı korumamız lazım... Burada senin onayladığın bu yüzden sahip çıkmadığın kadına devlet sahip çıkıyor... Onları hapse atacağına namusuna sahip çıkan adamı atıyor...

Bu görüşmeler ülkemizde kadın haklarının daha emeklemekte olduğunu, kadın hakları için mücadelenin ciddi bir toplumsal dönüşüm mücadelesi olduğunu gösteriyor bize. Çünkü kadına yönelik şiddet, dinlediğimiz hikayelerde de gördüğümüz şekliyle adeta miras gibi babadan oğula geçiyor. Toplumsal yapı ise bu mirası sahiplenip bağırına bastıkça şiddet mağduru kadınların, kadın cinayetlerinin durması mümkün görünmüyor.

Ne yazık ki toplumsal algı birdenbire değişmiyor. Avrupa ülkelerinde yapılan çalışmalarda toplumsal yapının değişmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında asıl önemli olanın; yürürlükteki yasalar ve uygulanma biçimi olduğunu görüyoruz. Sonuç olarak uygulanan devlet politikası toplumu biçimlendirmiştir. Kadına yönelik şiddetin ceza hukuku açısından cezası ağır bir suç olarak kabul edildiği, bu soruşturmaların titizlikle yapılarak yasaların uygulandığı ülkelerde de kadına yönelik şiddet ortadan kalmamıştır. Ancak, devletin şiddeti önlemedeki kararlılığı, bunu sağlamak üzere çıkarılan yasalar ve özellikle yasaların kadına yönelik şiddeti ağır biçimde cezalandırması, uygulamanın ciddi takibi ve cezaların infazının sağlanması toplumsal algıyı değiştirmiş, değer yargısı farklı olan etnik grupları da bir nebze durdurmuştur.

Şiddetin baba mirası olarak hala geçerli olduğu günümüzde, bu mirası reddetme gücünü gösterip dönüştürme mücadelesi veren tüm kadınların yasama ve yürütmedeki rollerinin artması dileği ile...

Av. Senih Özay ile Söyleşi

Şenay TAVUZ

Avukat, İzmir Barosu

Anılarım... Ağzımı "Hayır"a Açtığım Davalarım

Türkiye`de çevre koruma adına önemli yargı kararlarının çıkmasını sağlayan, kamuoyunun, Bergamalı köylülerin altın madenine karşı mücadelelerine verdiği hukuki destekle tanıdığı, hukuku insanlar arasında, insanla devlet arasında olmaktan çıkartıp, doğayı, hayvanları, çevreyi de hukuk düzeni içine katmaya çabalayan Sevgili Senih Özay`la bugün başka bir rengi ve mücadeleyi konuşacağız.

Yeşiller Partisinde kurucu ve yönetici olarak çalışmış, çevre davalarının en çok bilinen avukatı ve benim staj dönemimden beri tanıdığım, sevdiğim değerli Senih Özay`ın uzun yıllardır düzene karşı geldiği, kendi deyimiyle devlet ve hükümetle dalaştığı pek çok davası olduğunu biliyordum. "Anılarım... Ağzımı "Hayır"a Açtığım Davalarım..." adlı kitabını okuyuncaya kadar onun; 23 yıl önce 743 sayılı Medeni Kanununun 159. maddesini Anayasa Mahkemesine taşımayı başararak iptal ettirdiğini biliyordum.

Kadınların çalışma yaşamına sadece eşlerinin rızasıyla katılabilmelerine olanak veren bu meşhur cinsiyetçi maddeyi Anayasa Mahkemesine taşıyarak iptalini sağlayan avukat, meğer

Sevgili Senih ağabeymiş. Ne kadar çok sevdiğimi anlata-mam... Onun meslek yaşamımıza kattığı yeşil renkli davalarını hepimiz biliyorduk ama mor olandan habersizmişiz meğer, ya da ben bilmiyordum.

Bu dava açılmadan önceki dönemde 1987 yılında bir yargıç eşinden şiddet gören bir kadının açtığı boşanma davasında karar gerekçesinde "kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin" demek suretiyle red kararı vermiş, bunun üzerine feministler itirazları bir kampanya şeklinde örgütleyerek yargıçı şikayet etmişler ve disiplin cezası almasını sağlamışlardı. Bu bir kıvılcım olmuş, "Dayağa Karşı Yürüyüş" kampanyalarını başlatmıştı. Daha sonra cinsel tacize karşı "Mor İğne Kampanyası", eski Medeni Kanun`da kadının çalışmasını kocanın iznine bağlayan 159. maddeyi protesto kampanyaları, eski Türk Ceza Kanunu`nda ki 438. maddeyi

protesto kampanyaları bu süreçte ülke gündeminde epeyce yankı uyandırmıştır. Kuşkusuz ki bu yankı hakimlere kadar ulaşmıştı...

Sağolsun Senih ağabey, görüşme isteğimi hemen kabul ederek, tarihi önemi çok büyük olan 12 Eylül Davasının 3. oturumu öncesinde kısacık bir zamanda Medeni Kanununun 159. maddesini tarihin çöplüğüne nasıl uçurduklarını anlattı.

Senih Özay: Bir yargıç, başka bir davanın keşfi sırasında, o tarihte benim stajyerim olan Av. Mehmet Nur Terzi'nin ifade ettiği üzere "böyle bir dava gelse Anayasa mahkemesine giderim" demiş. Ben de bunu duyunca keşke böyle bir dava karşıma çıksa diye düşündüm. O vakit Yeşiller Partisinde birlikte çalıştığımız arkadaşım Av. Kemal Yücel'e Hatice A. isimli bir hanım başvurunca ikimiz vekaletini aldık. Hatice hanım gece kulüplerinde halk türküleri söyleyen bir kadın. Eşi ise karısının türkü söylemesini istemiyormuş. Bu nedenle de boşanma davaları da gündemdeymiş. Biz avukatları olarak İzmir 4. Sulh Hukuk Mahkemesinde (Ahkam-ı Şahsiye) 1990/523 esas dosya ile öncelikle tedbir yolu ile izin istedik. Mahkeme de isteğimize uygun tedbir kararı verdi, müvekkilimiz Antalya'da çalışmaya başladı. Daha sonra kendisinden haber alamadık. Fakat biz iki avukat dünya görüşümüzde yeşil olduğu için ve ikimizde devrimci olduğumuz için bu davada Medeni Kanununun karının çalışmasını kocanın iznine bağlayan 159. maddenin Anayasaya aykırılığını iddia etmeye başladık. Daha sonra mahkemeye Anayasanın 10. maddesini öne sürerek ve;

Kadınlar ezilmektedir, sömürülmektedir.

Kadınlarla erkeklerin çıkarları çelişmektedir.

Kadınlar on binlerce yıldır erkek egemenliği altındadır.

Devlet, hukuk, aile, sanat, iş her şey erkekten yanadır.

Bir tek hukuk bazen saf değiştirebilir, diyerek Anayasaya aykırılık iddia ettik.

Yerel mahkeme 29.05.1990 günü Anayasaya aykırılık iddiamızı ciddi buldu ve dosyayı Anayasa Mahkemesine yolladı. Anayasa Mahkemesi yerel mahkemeye bir yazı yollayarak kocaya tebliği ile bir diyeceği olup olmadığının sorulmasını istedi. Kocanın Bursa'da bir lokantada garsonluk yaptığını öğrenerek Bursa Barosu avukatlarından bir dostum aracılığıyla buldurdum. Ve mahkemeye yönelik ne diyorsa mektup türü bir yazı yazmasını rica ettim. Bir mektup yazan koca, "beni karım eş ve akrabalarım karşı küçük düşürüyor. Benim nikahım altında pavyonlarda çalıştı. Ben kendisi ile hiç bir konuda uğraşmak istemiyorum. Bence medeni kanunun bu maddesi kalkarsa bir kadın kocasından habersiz gider çalışır. Bu da Türkiye'de anayasaya aykırıdır." şeklinde beyanda bulunmuştur.

Bu konu tamamlandıktan sonra Anayasa Mahkemesi 29.11.1990 günü oybirliği ile MK. 159 maddenin Anayasaya aykırı olduğuna karar verip, iptal etmiştir. Karar yazımı üyelerden Prof. Dr. Erol Cansel'e verilmiştir. 2 yıla yakın karar yazımı gecikmiş ve biz hem Anayasa Mahkemesi Başkanına ve hem üye Erol Cansel'e yazıp gecikmenin hoş olmadığını ve acep karar yazımının gecikmesi Türkiye toplumunun bu konuda refleksinin gözlenmesine mi tekabül ettiğini sormuşuzdur. Nihayet karar yazıldı ve gerekçe yayımlandı ve yerel mahkeme davayı 06.10.1992 günü esastan bitirdi. Ve hem Hatice için ve diğer Hatice'ler ve tüm kadınlar için "KOCALARININ İZİNİ OLMAKSIZIN ÇALIŞABİLİR KARARI İLE" Türkiye'ye yakışmayan bu madde hukuk hayatından göçtü gitti. Bu davada onurla anılacak yargıç Anayasa Mahkemesine giden Salih Dirik idi.

Böylece Medeni Yasadan bir madde uçup gitmiştir. Bu anlatılanlar hukuk dosyasının hikayesidir. Fakat bu davanın dışı vardır. Etkisi vardır. Dalgası vardır.

Şenay Tavuz: Bu dava sürecinde İzmir’de ve Türkiye’de kadın hakları ve özgürlüğü için mücadele eden çok sayıda kadın örgütü ve dernekle iletişim içine girerek kamuoyu yaratma ve tüm kadınlardan destek istemeyi hiç düşünmediniz mi? Bildiğimiz kadarıyla o tarihlerde İzmir’de Çağdaş Kadın Derneği, İnsan Hakları Derneğinin Kadın Komisyonu, İzmir Kadın Platformu, Bağımsız Kadın İnisyatifi vs. gibi küçük çaplı kadın örgütlenmeleri vardı. Ayrıca dava Anayasa mahkemesinde görüşüldüğü sırada İstanbul’da kadınlar tarafından başlatılan imza kampanyası ile 5000 imzanın mahkemeye gönderildiğini biliyoruz.

Senih Özay: Yeşillerden olan kadınlarla iletişim içindeydik. Kadın hakları konulu bir toplantıya Paris’ten psikanalist feminist Stella Ovardia katıldı diye hatırlıyorum. Diğer kadın gruplarıyla herhangi bir iletişimim olmamıştı.

Şenay Tavuz: 2002 yılında yeni Medeni kanun kabul edildiği dönemde tüm Türkiye’de gerek kadın örgütleri, gerekse baroların kadın hakları komisyonları ve parlamentodaki kadın milletvekilleri olağanüstü bir mücadele yürüttüler. Ancak yıllar önce Anayasa Mahkemesinin iptal ettiği 159. maddeye benzer 192.maddenin konulması önünde tam bir engel oluşturulamadı.

MK’nun 192. maddesinde ki “eşlerin meslek ve iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunlu değildir” ibaresinden sonra gelen “ancak meslek ve iş seçiminde ve bunların yürütülmesinde evlilik birliğinin huzur ve yararı göz önünde tutulur” şeklindeki düzenleme ile yeniden kadının toplumsal rolüne uygun bir şekilde yorumlanabilecek bir kısıtlamaya yer verilmiştir. Hukukun yeniden saf değiştirmesi için tekrar dava açmak mı gerekiyor sizce? Yoksa az önce dediğiniz gibi dava dışı hikayeler mi yazmak gerekiyor?

Senih Özay: Hayat akıyor. 159. maddenin iptali sürecinde yeteri kadar geniş bir kamuoyu yaratılamadı kanımca. Bu nedenle de yasakoyucular ve iktidardakiler toplumsal anlayışlarına göre yeniden benzer cinsiyetçi hükümleri koyuveriyorlar. Ya da her zaman hukuk yolu ile kazanımlar gerçekleşemiyor.

Örneğin; Eski TCK 438. maddeye göre tecavüzcü, kadının evli ya da bekâr olması ve bakire olup olmamasına göre farklı cezalar alıyordu; bakireye tecavüzün cezası üç, evli kadına tecavüzün cezası yedi yıldır. Seks işçisine ya da hâkimin “düzgün hayat sürmediği kanaati” edindiği durumda ceza bir yıla düşüyordu.

Antalya’da bir kadına dört erkeğin tecavüz ettiği bir olayda, kadının avukatı 438. maddeyi Anayasa’nın “eşitlik” ilkesine aykırılıktan iptal istemiyle Anayasa Mahkemesi’ne götürmeyi talep etmiş, yerel mahkeme de bu talebi kabul etmişti.

Anayasa Mahkemesi ise talebi, “her kadının iffetli olmadığı, tecavüzün iffetsiz kadınları daha az etkilediği ve bu nedenle cezasının daha az olabileceği” gerekçesiyle reddetmişti. Gerçekçede, evli kadına tecavüzün ise kadının yanı sıra kocasını ve aile ilişkilerini de etkileyeceği ve bu nedenle cezanın daha çok olabileceği de belirtiliyordu.

Bunun üzerine kadınlar bir kampanya başlatmıştı. 438. maddeyi yürürlükten kaldıran iki maddelik bir kanun teklifi hazırlamıştılar. Bir yandan Meclis’te grubu bulunan siyasi partilerle görüşürken diğer yandan sokak eylemlerine devam etmiştiler. Sonuçta, teklif kanunlaşmış ve 438. madde Meclis’te iptal edilmişti.

Toplumsal hareketler toplumun dinamiğini oluştururlar. Kadın hareketi de uzun yıllardır yürüttüğü mücadeleyi bence daha geniş kitlelere taşımak zorunda. Parlamentoda daha çok kadın, iş yaşamında daha çok kadın ve hayatın her alanında daha çok kadın her türlü eşitsizliğe ve tahakküme karşı başkaldırmak durumunda. Öyle bir rüzgar esmeli ki, işte o zaman hukuk gerçek safını alıp, ezen ve ezileni olmayan gerçekten eşit, özgür ve adil bir dünya yaratılmasına katkı sunabilir.

Şenay Tavuz: Yasalardan uçup gitmesi gereken tüm cinsiyetçi hükümler için tarihten öğreneceğimiz öyle çok şey var ki. Sağol Senih ağabey, iyi ki varsın...

Evlilik Üzerine Bir Deneme; Bir Model Olarak Simone de Beauvoir

Sibel BOLEVİN TUNUSLAR

Avukat, İzmir Barosu

Çoğu zaman bildik hikayelerle donatılır hayat, ama yine de onları dinlemekten, okumaktan asla vazgeçmeyiz. Belki de kıyısından köşesinden kendimizi bulduğumuz pasajlarda başkasına tutunarak gezinmek ruhumuzu rahatlatır. Bu karanlık dehlizlerde el yordamıyla kavradıklarımız yalnız olmadığımızı hatırlatır bizlere...

Simone De Beauvoir'ın hayat hikayesi de bu sebeplerle askıya astığım en sevdiğim şapkam gibiydi. Beni coşku bulutuyla saran seyahatlerde, heyecandan ellerimin titremesine sebep olan sunumlarda, huzur bulduğum mezarlıklarda hep baş tacı yaptığım. Bu mavi gözlü, zayıf, dili dilimle bile aynı olmayan kadın beni ne kadar da çok etkilemişti... Geç tanışmışlığımın acısını her zaman ruhumda büyük bir eksiklik olarak hissedeceğim biriydi. Bazen bana "cinsiyetsizliği" temsil eder gibi gelse de aynı dönemin ünlü yazar ve felsefeci Jean Paul Sartre ile olan birlikteliği bugünün kördüğömlere girmiş evliliklerine ne kadar da güzel ışık tutabilecek

niteliktedir. Diğer bir cins olmadan da öte, "birey" olmanın savaşıdır onunkisi.

O'nun bu savaşı bizi birey olmanın en kaynağına indirir. Karşılaştığımız manzara, tek başına yaşamla mücadele etmekte zorlanan insanın birlikte yaşamak zorunda kaldığıdır. Aslında bunu salt zorunluluk olarak da algılayamayız, bu büyük bir ihtiyaçtır da aynı zamanda. Birlikte huzur içinde yaşamak ise ancak belli kurallar konulması ile mümkün hale gelebilecektir. İnsanlar daha iyi hayat koşullarına ulaşabilmek için binlerce yıldır daha iyi bir düzen kurma mücadelesindedirler. Düzen = kurallar = hukuk üçlü saç ayağında kadının yeri nerededir? Kural koyucu mu? Kuralı uygulayıcı mı? Körü körüne bu kurallara uymak zorunda bırakılan mı?

İnsanın toplumsallaşma, beraber yaşama serüveninin temel taşı kabul edilen aile kavramı, tüm hukuk düzenlerince mutlak korunması gereken bir kurum olarak varlığını sürdürmektedir. Ülkemizde de olduğu gibi, pek çok hukuk düzeninde Anayasa'da bu konuda düzenlemelere yer verilerek toplumun en temel kurumunun bu suretle koruma altına alınması sağlanmak istenilmiştir. 1982 Anayasasının 41. maddesinde "Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır."

hükümlerine yer verilmesi de bunun bir göstergesidir.

Evlence ya da kadınla erkeğin uzun süreli birliktelikleri, bu kurumu düzenleyen hukuk kurallarından da önceye dayanmaktadır. Evlenmenin herhangi bir devlet kurumu tarafından yaratılmadığı ancak daha sonraları hukuk eliyle düzenlendiği bilinmektedir.¹ Buna keza,

¹ ENGİN ÜSKÜL Zeynep Özlem-Hukuk Sosyolojisi Açısından Türkiye'de Evlenmenin Evrimi, S.1

hukuk düzenleri fiili birliktelikleri bir çok ülkede asırlardır tanımamıştır. Gerek arkeolojik kalıntılar, gerekse sosyal antropolojik araştırmalar her devrin kendine özgü hayat biçimi ve kendine özgü kadın-erkek ilişkisi olduğunu göstermektedir.²

Evlenme bugün için toplumlarda, bir yanıyla bir kurum, diğer yanıyla ise özel hayatı şekillendiren, hukuki sonuçlar doğuran bir medeni hukuk sözleşmesidir. Evlenme, bir kadın ile bir erkeğin, çok sayıda kadın ile bir erkeğin, son yıllarda bazı ülkelerde görülen şekliyle iki kadının veya iki erkeğin ilişkisinde, bu birliğe girmeyi kabul ettiklerinden itibaren, kimi zaman geleneklerle, kimi zaman da kanunlarla belirli haklara sahip olması ve yükümlülükler altına girmesidir.³

Evlenme, tam bir hayat ortaklığı kurmak amacıyla yapılan işlemdir. Evlenme eşlerin, acı tatlı günleri birlikte paylaşmak, tasada kıvançta birlikte olmak, mutlulukları birlikte yaşayıp güçlüklerle birlikte göğüs germek, sevgi ve şefkat göstermek, sadık kalmak üzere taraflar arasında bir ortaklık kurmak amacıyla yaptıkları işlemdir. Yani sadece cinsel birliktelik değil, manevi bir ortaklık da kurmaktır.⁴

Böylesine bir idealde oluşturulmak istenilen evlilik kurumunun üzerinde ise çoğu zaman kara bulutlar dolaşmaktadır. Artan şiddet olayları, pek çok ülkede evlenme oranının düşmesi, boşanmaların artması ve boşanmak isteyen kadına yönelik şiddet olaylarındaki artış, evlilik kurumuna yeni bakış açıları getirmeye bizleri yönlendiriyor. Belki

de bu nedenle, kadın-erkek ilişkilerinin tekrar gözden geçirilmesi, özellikle de kız çocuklarının yetiştirilme tarzları büyük önem arz etmektedir.

Evlilik kurumu, her ne kadar bir ideal ile kurulmak istense de, insanın bireyselleşmesine engel olup, yaratıcılığı körelten bir kurum olarak halen varlığını sürdürüyor. İnsanoğlu, yalnız kalmak-tansa yaratıcılığını giyotine götürmeye razı gibi. Ben olma egosu, biz olmadan daha komplike ve korkutucu geliyor çoğu zaman... Ama bizden önce yaşamış olsa da çağının önünde giden Simone De Beauvoir için durum aynı değildi. O bireyselliğini ön plana tutmayı başarmıştı. Nitekim Jean Paul Sartre ile ilişkilerinin niteliği de bu durumun bir göstergesidir.

Ne vardı onda insan olma, ama salt insan olma yolunda ilerlemeye çalışan bizler için örnek teşkil edebilecek.

Simone ile Jean Paul'un tanışmaları Sorbonne Üniversitesinde felsefe okudukları döneme rastlar. Mezuniyet sınavında Sartre birinci olur, de Beauvoir ikinci. Ama okuldaki herkes Simone'un daha iyi bir filozof olduğunu söylemektedir ve 21 yaşında doçentlik sınavını o güne kadar vermeyi başaran en genç kişidir.

Bir öğleden sonra yazar dostları Paul Nizan ve eşiyile sinemaya gittikten sonra sinema çıkışında yürüyerek Carrousel bahçesine inerler. Orada bir taşın üzerine otururlar -Sartre bana döner ve "iki yıllık bir sözleşme yapalım seninle" der.- Birbirlerine hiç yabancı durmayacaklar, birbirlerini boşu boşuna yardıma ça-

ğırmayacaklar, bu beraberliği her şeyden üstün tutup, dostluklarını hiç bozmayacaklardı. Ancak beraberliklerinin alışkanlık haline gelmemesi, çirkin bir yaşantı şekline dökülmemesi için çaba göstereceklerdi.⁵

Simone bu bahsettiği deneyimi yaşaması gerektiği konusunda onunla hem fikir olarak Jean Paul'ü hayrete düşürür. Böylece anlaşma ile başlayan "açık ilişki" diye adlandırılan ilişkileri ömürleri boyunca sürecek, 1980'de Sartre'in ölümü ile nihayete erecektir. İkili hiç evlenmedi, hiç aynı evi paylaşmadı ama her gün mutlaka görüştüler, hiç çocukları olmadı.

De Beauvoir açısından bakılırsa böyle bir anlaşma, kabul edilmiş toplumsal kurallara cesurca bir başkaldırıydı. Sartre ise, erkek atalarının milyonlarca yıldır yapageldiklerini tekrardan başka bir şey yapmıyordu. İlişkilerinde farklı olan, kadının da erkek kadar başka kişilerle ilişkilere girmeye eşit hak tanınmasıydı. Aralarındaki anlaşmanın en büyük kuralı şeffaflıktı. Birbirlerine söz vermişlerdi, evli çiftler gibi birbirilerine yalan söylemeyecek, her şeyi paylaşacaklardı. Nitekim, De Beauvoir yazdığı İkinci Cins adlı kitabında, erkek merkezli tanımlanmış dünyada kadının "diğer" olduğu koşulları irdelenecekti. Bu sebeple de, bu ilişki türünü, kadının "gücü" erkek

2 ENGİN ÜSKÜL Zeynep Özlem-Hukuk Sosyolojisi Açısından Türkiye'de Evlenmenin Evrimi, S.2

3 ENGİN ÜSKÜL Zeynep Özlem-Hukuk Sosyolojisi Açısından Türkiye'de Evlenmenin Evrimi, S.3

4 ZEVKLİLER Aydın-Medeni Hukuk, S.745-746

5 DE BEAUVOİR Simone-Kadınlığımın Hikayesi, S.16-17

kadar elinde bulundurduğu bir ilişki türü olarak görüyordu. Kitabında anlattıkları, aynı zamanda bizzat kendi hayatındaki gerçeklerdi.

Bu şekildeki birlikteliklerinin güzelliği, ikisine de sürekli düşünme ve sorgulama, durmaksızın kendini gerçekleştirme için adım atma fırsatı tanımış olmasındadır. İkisi de birbirinin felsefesine katkıda bulunmuş geliştirmiştir. En güzeli, kadın ve erkek için tanımlanmış rollere teslim olmadan aşka sonsuz teslim olmuş olmalarıdır.⁶

Her ikisi de birey olarak varlıklarını sürdürmüş, ilişkileri, karşısındakinin de insan olduğu ve insanca dürtü, istek ve arzuları sebebiyle aşağılanmayıp saygı duyulması temeline dayandırılmıştır.

“İnsanla insan arasındaki en dolaysız, en doğal, en gerekli ilinti, kadınla erkek arasındaki ilintidir” der Marx. İnsanoğlunun kendini türsel bir varlık, yani insan olarak anlama derecesi işte bu ilintiye bakılarak ölçülür; kadınla-erkek arasındaki ilinti, insanoğulları arasındaki ilintilerin en doğalıdır. Bu yüzden de, insanoğlunun davranışlarının ne denli insanileştiği ya da insanî varlığın ne denli doğallaştığı, insanî yaratılışının ne ölçüde kendi yapısı haline geldiği en iyi işte bu ilintide görülür. Bundan iyisi can sağlığı. İnsanoğlu, şu anda elimizin altında bulunan dünyada gerçekleştirecektir özgürlüğün egemenliğini; bu yüce yengiyi kazanabilmek için, her şeyden önce, erkekle kadınların, aralarındaki ayrılıkları bir yana bırakıp, yalansız dolansız bir kardeşlik kurmaları gerekmektedir.” diye bahseder De Beauvoir, Kadın adlı eserinde.

De Beauvoir, komünist, ateist ve varoluşçuydu. 1954’te yazdığı Mandarinler’le Goncourt ödülünü aldı ve dünya çapında tanındı. Yasa dışı olmasına rağmen kürtaj yaptırdıklarını açıklayan 343 Manifestosu’nun oluşturucularındandı. Manifesto, 1971’de Le Nouvel Observateur’da yayınlandı. Dönemine damgasını vuran bir aydın, düşünür, yazar olmasının yanında gelecek kuşaklara da ışık tutan birisi oldu.

O; çağdaş bir kadından da öte çağdaş bir insandı.

KAYNAKÇA

- 1 ENGİN ÜSKÜN, Zeynep Özlem Türkiye’de Evlenmenin Evrimi, İstanbul 2008
- 2 MİSKİOĞLU Ahmet Türk Dili Dergisi
- 3 DE BEAUVOİR, Simone Kadınlığının Hikayesi
- 4 ZEVLİLİLER, Aydın Medeni Hukuk, 1989

6 MİSKİOĞLU Ahmet-Türk Dili Dergisi

BAK BANA

*geç karşıma bak bana
insan olmamdan utanma
bir elmanın iki yarısı olamasak da
kaşım, gözüm, saçımla
karşıdayım hala.
en çok beyninle anla
ruhunla yargıla,
unutma ben de bir insanım hala
kaşım gözüm saçımla
uğraşma.
al bak bunlar düşüncelerim
bunlarda fikri emellerim
bunlar hayallerim
bunlar da sandıkta sakladığım
özgürlüğüm
geç karşıma bak bana
görmezden geldikçe,
kırp döktükçe diğer bacağı
eninde sonunda yıkılacaktır
üzerinde “varlığı” taşıdığın saçayağı
hemen şimdi çıkar ceplerindeki
hırslarını, sahip olma dürtünü
koy araba anahtarlarının yanına
onlar değildir sana seni katan
koşulsuz, yalansız, dolansız
tüm insanca yönleri ile
kabullenmektir diğerini
güzel olan...*

Sibel Tunuslar Bolevin
İzmir - 2013

Av. Nimet Haytabay ile Söyleşi

Devrim DEMİR KARACA

Avukat, İzmir Barosu

Sizi tanımak adına bize biraz kendinizden bahseder misiniz?

Ben 1946 İzmir doğumluyum. Babam polis memuru, annem ev hanımı. 3 kardeşin büyüğüyüm; ablamıyım. İlkokul Kapılar'da Vali Kazım Paşa İlkokulu, sonra ortaokul ve lise İzmir Kız Lisesi. 1963 Kız Lisesinden mezun oldum. O zaman kafamda hep hukuka gitmek vardı. Ama İstanbul Hukuk Fakültesi'ne gitmek istiyordum. Ankara'yı hiç düşünmedim. Başka da yok zaten. İstanbul'da ve Ankara'da var. Üniversitelerde tek tek sınav yapıyor. Girdim İstanbul Hukuk sınavına. Kazandık. İzmir'den çok arkadaşım var benim devremden avukatlık yapan. Benim yaşındaki arkadaşlarımdan pek çoğu ile 4 senede bitirme başarısını gösterdik. Güzel bir öğrencilik dönemi geçti. İzmir'i iyi temsil ettik o dönemde. 1968 yılının Aralık ayında bitti benim stajım. O dönemde bitince 1968 Aralık ayında başvurduğum ruhsata. Fakat bizim o dönemde ruhsatlar Adalet Bakanlığı'ndan geliyor. Çünkü Baro-

lar Birliği yoktu. Ruhsatım Adalet Bakanını imzalı 1969 yılı tarihini taşıyor. Giriş 1968 yılı olunca 44 yıl olmuş oluyor. O zamandan bu yana avukatlık mesleğimi icra ediyorum.

Bu mesleği isteyerek mi seçtiniz yoksa zorunluluktan mı oldu?

Yok, okul bile özel seçildi. 40 kere dünyaya gelsem yine de hukuk okurum. Ama şuna inanıyorum, samimi inancım bu; herkes hukuk okumalı bence. 2 sene okumalı, 1 sene ya da 10 sene fark etmez, herkesin hukuk okuması lazım. Çünkü insanın mantığını geliştiriyor, düşünme gücünü geliştiriyor, olayla-

rı yorumlama gücü veriyor. Bir başka meslek sahibinden bizler daha rahat görebiliyoruz, sezebiliyoruz, olacakları bile yorumlayacak hale geliyoruz. O yüzden isteyerek seçtim. Ama hukuk isteyerek seçtim ama ben hakim olmak istiyordum. Avukat olmayı hiç düşünmemiştim.

Peki neden avukatlık?

Bizim ailemizde avukat yok. Bir babam var polis. Dayılarım, amcalarım var, onlar da polis. Köylerde adettir ilk kuşak hangi mesleği seçerse, devamı bu şekilde gelir. Tabi o zamanlar biz onlardan mahkeme falan duyuyoruz, hakim ol-

mak sanki o zamanlar adalet dağıtmak, ama avukatlık bildiğimiz bir meslek değil. Hak adalet benim çocukluğumdan beri ters düşünme yapım vardır. Her şeyi didikleme, incelemek, araştırmak, doğruyu bulmak gibi bir özelliğim var. Ben herkese eşit davranacağım, hak dağıtacağım düşüncesi ile hakim olmayı istedim. Fakülte bitti, geldik müraعاتımızı yaptık savcılığa. Ben 136. sıradayım. O zamanlar kızlarla erkekleri ayrı listelere alıyorlar. Kızları almak için belirli bir kontenjan varmış, öyle her yere atama yapmıyorlarmış, tayinlerde zorluklar oluyormuş. Tabi bu bize söylenen bilmiyorum. O dönemde aldığımız bilgi oydu. Aradan çok sene geçti, ben 136. sıradan 135. sıraya yükselmedim. O sıra öyle durdu. O sıra öyle kalınca, babam dedi ki: "hadi bakalım, sen staja başla." Staja başladık. Staj bitti. O sırada ben politikaya atıldım. Babamın da ilgisi vardı politikaya. 1976 yılıydı sanıyorum, hakimlik için listeler uzayınca, sınav yapalım da eritelim listeleri demişler. Karakola bir yazı gelmiş bu sınavla ilgili. Ama ben artık siyasi olmuşum ve hakimlik sevdamız da böylece bitti. Avukatlık ve politika ile devam ettik.

Mesleğe ilk başladığınız yıllarda zorlandınız mı bu mesleği icra ederken?

Benim şansım oldu, ben çok iyi bir avukatın yanında staj yaptım. Rahmetli İlhan Ege. Baro yönetim kurullarında bulunmuş, barolar birliğinin kuruluşunda emeği geçmiş, Cengiz İlhan, Necdet Öktem, Enver Aslaner o kuşakla beraber uğraşısını vermiş bir ağabeyimiz. Ben ondan çok şey öğrendim. Bana inisiyatifi öğretti stajım sırasında. Ben hiç adliye görmeden hukuku bitirdim. Adliye stajda gördük. Zaten stajda ne

öğreniyorsun. Bir ay stajda davanın bir celsesini görüyorsun, ondan sonra o dava ne oldu diye dönüp bakamıyorsun, yeni mahkemedesin yeni dosyalar var. İşte ne oluyor, yaşadıkça, olay geldikçe öğreniyorsun bu meslekte. Ömür boyu talebelik. İlhan Abi'den hakikaten düşünmeyi öğrendim, hukukçu mantığının nasıl olması gerektiğini, konuşma tekniklerini. Benim konuşmamdaki vurgulamalarıma kadar İlhan Abi'den aldığım çok şey vardır. Hatta bir gün Bornova'da hiç avukat olmadığı için sabah geldim büroya. İlhan Abi dedi ki "koş koş arkadaş", "noldu" dedim, "Bornova'da bir duruşma var, sen giriyorsun, trafik kazası dosyası, bu dosya senin, sen gireceksin" dedi. "Abi dosyayı bilmiyorum, okumadım" falan dedim ama kar etmedi. Dedi ki; "yolda okursun", "yok abi ben bilmem, yanlış bir laf ederim, tüm işi bozarım" dedim, "boşver boşver iyi işi herkes düzgün götürür, iyi avukat kendi bozduğu işi kendi düzeltir, hadi bakalım çık şimdi" dedi. Bana o kadar inisiyatif vererek yetiştirdi. Stajım bitti, hatta yazıhane açılacağı zamana kadar da yine o büroda kalma-ya devam ettim. Sabah büro açacaktım, akşam babam öldü. Öyle bir şanssızlık da yaşadım. O arada İlhan Abi'den çok şey öğrendim, onun için fazla zorlanmadım. O zamanlar mahkeme sayısı azdı, insanlar birbirlerini tanıyorlardı, belki tanıdıkları için daha anlayışlı davranıyorlardı meslektaşlarda birbirlerine. Bunların da pek faydası oldu sanırım onun için fazla zorlanmadım.

Peki o yıllardan bugüne avukatlık mesleği nasıl ilerledi sizce?

Valla teknoloji ilerledi tabii. Bizim çok fazla öğrenemediğimiz bir şey. Belki

biraz daha rahatladı gibi. Mesela her şeyden önce Sosyal Güvenlik denen bir konu geldi. Bizler ilk başladığımızda yoktu. Benim 1969 Şubat tarihli ruhsatım. 1970 Nisan gibi çıktı Topluluk Sigortası. Meslek örgütlerinin bence etkinliği de arttı. Barolar birliğinin oluşu da etkili bence. Barolar sosyal olaylarda da tavır almaya başladı. Bu da doğru olan bir şey. Hukuk okudu isek bunu yapmak zorundayız. Esas olarak mahkemelerin şekillerinde bir değişiklik olmadı. Ben talebeydim söylenirdi, stajyerdim söylenirdi, "iddia makamı, savunma makamı gibi neden aşağıda durmaz. Marangoz hatası mı var" diye, onu başaramadık mesela. Savunma ile iddianın yan yana gelmesini hala başaramadık.

Bu neden kaynaklanıyor sizce?

Valla devletçilik yapısı ağır basıyor. Hala kamu vatandaşı kendisini bütünleştiriyor. Kamu hâlâ vatandaşın üstünde. Belki biraz vatandaş-kamu bütünlüğü sağlansa daha iyi olabilir.

Peki bu durum vatandaşın mahkemeye olan güvenini etkiliyor mu?

Köyden gelen hiç mahkeme görmemiş biri baktığı zaman ağır ceza mahkemelerine "aaa 4 tane hakim" diyor. Şimdi diğerini hakim gibi görüyor. Ya da "2 tane hakim var orda" diyor. Kendisi ile bütünleştiğini hissettiği zaman hakkının aranacağını düşünüyor.

Kadın olarak bu mesleği yaparken ayrımcılığa uğradınız mı?

Adliye içinde yaşamadım. Müvekkil yönünden ise; zaten tanıdığın geliyor ya da tavsiye üzerine geliyorlar. Yalnız ilk

ben büro açacağım zamanlar tek Müjgan Lodoslu vardı kadın olarak bürosu olan. Bir de ben açtım o zamanlar. Başka da hatırlamıyorum bürosu olan kadın avukat. Ben büro açacağım zamanlar tabii o zaman 23 yaşındayım. Herkes dedi ki, "sinek avlarsın". Bu şekilde eleştiriler aldım. "Olur mu? önce git bir büroda çalış, biraz daha kal, piş" gibi söylenmeler oldu. Babam vefat ettiği için o sıralar doğal olarak 3-4 ay büroya gelemedim. Hatta büro da arkadaşlarım desteği ile oluştu. Onlar sağ olsunlar yardımcı oldular, eşyaları taşıdılar, yerleştirdiler. Sonra kendi çevremizden gelen insanlar oldu. O bir iki gelen bana moral oldu. Adliyede otururken konuşuyorduk, "noldu" diye soruyorlardı, "valla pencereden giren sinek küçük ama, kapıdan daha büyükleri giriyor" falan diye espri yapıyorduk. 40 küsur yıldır dayandı gitti işte.

Günümüzde avukatlara karşı topyekün bir saldırı sözkonusu. Özellikle

Çağdaş Hukukçular Derneği ve İstanbul Barosu'na yönelik bu davalara ve tutuklamalara ne diyebilirsiniz?

İstanbul Baro Başkanı başarılı bir baro başkanı ve iyi bir avukat olduğuna da inanıyorum. Maalesef son zamanlarda bu tür davranışlar sadece avukatlara yönelik değil, belli kesimlere karşı yapılıyor. Bu da tabii bizim tepkimizi çeker, çekmesi gerekir. Hukukçu olarak bizler de hak ve adalet savunacağımıza göre haklı ve doğru olanın yanında yer almalıyız diye düşünüyorum.

İzmir Barosunun yüz yıllık bir geçmişi var ve son 2 dönemdir bir kadın başkan temsil ediyor baromuzu. Bu konuda ne diyebilirsiniz?

Türkiye'nin genel gelişimi içinde maalesef bu oldu. İzmir için bir başarı bu. Belki büyük barolarda biraz zor oldu. Ben avukatlığımın ilk yıllarında sanıyorum Bolu'ya gitmiştim, oradaki baroda bir kadın başkan vardı 1970 yılların ilk yarısında. Ama büyük şehirlerde biraz zor oluyor erkek sayısı daha fazla olduğundan herhalde. Ama son zamanlarda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de var bu kadın - erkek eşitliği. Parlamento da ve bizim büyük şehirde de var kadın - erkek eşitliği komisyonu. Fazla bir sonuç elde ediyor mu tartışılır. Ama her somut adım hedefe yaklaşımdır. Sanırım İzmir'de kadın avukat sayısı az olduğu için, aktif çalışan kadın avukat azdı. Avukat olmak ile toplumu yönetmek farklı şeyler. Mesleğinizde iyi bir avukat olabilirsiniz ama bu tür yönetimde hedefiniz yoktur. Ya da öyle bir sosyal çevre içerisinde değilsinizdir. Mesela pek çok kadın avukat var. Ben meslek hayatımla eşit bir süredir poli-

tika yapıyorum. O zamandan beri kafamda bu şekilde bir mücadele şekli var. Onu gerçekleştirmek için oraya girdim. Bizimde şimdilerde genç arkadaşlardan umudumuz var. Pek çok baroda genç kadın meslektaşlarımızın başkan olacağını umuyorum bundan sonra. Dediğim gibi toplumun sosyal yapısı gelişimi gereği biraz geç kaldı.

Siz düşünmemiş miydiniz o zamanlar?

Yok ben politika yapıyordum. Bir keresinde bir listeden Barolar Birliği delegesi olarak aday olmuştum. Onun dışında düşünmedim. Benim 1969 - 1970 yıllarıdır Cumhuriyet Halk Partisi'ne girişim. İl yönetim kurulu üyeliği yaptım. Daha doğrusu şöyle oldu, biz 3 kadın avukat öncülüğünde kadın kolları il listesi çıkardık partide. Ama kazanamadık. Başka bir kadın adayın listesi kazandı. Bu yılın sonunda da il yönetim kurulu üyesi oldum. İl yönetim kurulu üyeliği ile siyasi bir tavır almış oluyorsunuz. Bu 3 yılın sonunda belediye meclisi üyeliği geldi İhsan Alyanak döneminde. Siyasi yön ağır basınca, baro başkanlığını hiç düşünmedim.

Peki nasıl yürüttünüz hem iş hem ev hem politika?

Şimdi şöyle; ister istemez biri ağırlaşıyor. Politikada çok aktif olduğum zamanlarda, büro doğal olarak yavaşladı, işleri azalttık. 1980'li yıllarda oğlumun doğumu ile pek fazla çalışmadım. 1982-1983 den sonra SODEP kuruluşu ile denetim kurulu üyeliği aldım ama pek aktif değildim. Bu aralar büro çalıştı bayağı büyük işlerde aldım pek aktif olmayınca. Ama 1989 yılında yeniden

belediye meclis üyesi olunca, hatta başkanımız Sema Hanım ile beraber aynı mecliste görev yaptık. Böyle olunca ben büroda iş alamadım. Çünkü Büyükşehir Belediyesinde çok yoğun çalıştık. Çok ağırdı görevlerim. Büro da sıfır iş durumuna geldi. Bu 5 sene içinde 1 tane iş ya aldım ya almadım tam hatırlayamıyorum. 1994'te üyelikten ayrılmamla birlikte büroya ağırlık verdim. O gün bugündür vites küçülterek avukatlık yaptım. Genç arkadaşların yapabileceği işler var, bizim yapabileceğimiz işler var. O yüzden genç arkadaşlara alan bırakmamız lazım. Destek olacak, yardımcı olacak bir konumda olmamız daha doğru diye düşünüyorum.

Hükümetin 4. Yargı paketinden kadının soyadına ilişkin düzenlemenin çıkarılacağını okuyoruz medyada.

Şu anki hükümetin genel davranışına uygun. Bizim kafamıza uymasa da hükümetin genel politikasına uygun.

Son yıllarda artan kadına karşı şiddet konusundaki düşünceleriniz?

Bu çok ciddi bir olay. Dediğim gibi kadın - erkek eşitliği komisyonlarında da aynı konular görüşülmüş, bu konuda Birleşmiş Milletler sözleşmelerine biz de taraf olmuşuz devlet olarak. Ama o konuda başarılı olamadık. Burada hem hükümetlerin hem yerel yönetimlerin sorumlulukları var diye düşünüyorum. Ya görevini tam yapamamak mı, ya kadro sıkıntısı mı yada olayı tam olarak ciddiye almamak mıdır bilmiyorum. Mesela biz geçende kadınlarla ilgili bir dernek kurmuştuk ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin ile görüşmemizde bu konuyu gündeme

getirdik. Kadına yönelik olarak ya fiziki şiddet ya manevi şiddet değişik boyutları var ama öncelikle kadınların bu hale gelmesini önlemek var. Koruyucu hekimlik gibi tabi ama o biraz zor. Türkiye'de kadınlar pek açılmıyor dışarıya, anlatmıyorlar derterini. Ama artık son kerteye geldiğinde kadının gidebileceği yerler var. Belediye kanununda diyor ki nüfusu 50.000'i geçen yerlerde sığınma evi kurabilir. Dedik ki siz bir yasa teklifi hazırlayın dedik ki karar deyin. Böyle ortada bırakırsanız öncelikler yer değiştirir. Bu nüfusla orantılamayın. Her nüfus için bir sınır koyun. Bu durum içinde her yer bunu kurabilsin diye. Ama daha henüz bir adım atılmadı. Bu çok boyutlu bir durum. Eğitim çok önemli. Bir toplantıda konuştuk, şiddete uğrayan kadın, kadına şiddet uygulayan erkeği yetiştiren kadın. Bu döngünün içinde anne-baba eğitimi var ya şu evlilik öncesi eğitimler diye geçiyor ama aile içi eğitim çok önemli. Ben o toplantı da bir şey söyledim. Arkadaşlarda doğru olabilirler dedi. Genelde sınıf atlayan atlamaya niyetli olan kesimlerde daha fazla oluyor bu şiddet vakaları gördüğümüz kadarıyla. İnsanın bir kültürü hazım sürecini geçiremediği bir dönem yaşıyoruz, kültürü hazmetme süreci tamamlanmadıkça zor gibi görünüyor. Polisiye tedbirle yada bu koruyucu yerlerle önlenebilir ki. İşte dönüp dolaşıp iş eğitime geliyor. Umarım düzelir.

Genç meslektaşlara tavsiyeleriniz neler?

Valla her meslekte olan bir şey var. Önce insanın kendini mesleğini ciddiye alması lazım. Sevmek tamam ama insanlar şimdi nereden para kazanabilirim, nasıl geçinebilirim derdine düştü. O yüzden

insanın sevmediği işte başarılı olması zor. O nedenle sevmesi demedim ciddiye alması gerek dedim. İnsan bazen zoraki de olsa sevmediği bir iş yapabiliyor. Bir de bizde her gün ders çalışmak lazım. Dakika başı yasal düzenlemeler değişiyor. Biz 40 sene aynı kanunla gittik, Ne oluyordu Yargıtay Kararları yada içtihatlarla değişiklik oluyordu, bu da çok sık olan bir şey değildi. Şimdiler de her gün yasalar değişiyor, bir de böyle köklü değişiklikler oluyor. Bir de bir kanunun içine giren başka konular oluyor. Onu takip etmek için sürekli araştırmak gerekiyor. Gençlerin önce bu yenilikleri takip etmesi gerekiyor. Tabi onların bir yardımcısı var: İnternet ve teknoloji. Biz biraz öğrenmekte zorlandık. Halen daha öğrendiğim söylenemez. Gençlerden destek alıyorum o konuda. Meslekleri için de toplumsal örgütlemelerde mücadele etmeleri gerekiyor. Öncelikle mesleğin kendi hakkını koruması lazım. Meslektaşın korunması lazım. Kadınların daha çok çalışması lazım. Gayret, ciddiyet, meslektaşları ile iyi anlaşma gerek. Geçen gün bir gazetede okumuştum, en zayıf meslektaş ilişkisi olan meslek grubu, avukatlar. Hani sürekli adliyede birbirimizi gördüğümüzden midir nedir bilmiyorum, ayaküstü karşılaşıldığı için başka yerlerde birliktelikler olmuyor. Ama meslektaş dayanışmasının da yerleşmesi gerektiği düşüncesindeyim.

Bize zaman ayırıp, güzel bir söyleşi gerçekleştirdiğimiz için teşekkür ederiz.

GENEL KADINLARIN HAK İHLALLİ SORUNLARINI TESBİT VE ARAŞTIRMA ALT KOMİSYONU RAPORU

BİR EV

*En dip köşesindeydi buzdolabı
Kabul günlerinin yapılmadığı, kaza toplarının camını hiç
kırmadığı salonun
Nasıl baktıysak artık buzdolabındaki resme,
Nasıl baktıysak artık gözlerine sorulara nazire,
"Kızım dedi üniversitede okuyor"
Hayatını bir kelimeye yükleyip fıslıladı
"Ama bilmiyor"
Hiçbir kelime refakat etmedi dilimize, yüreğimize
Başımızla onaylayıp bu bilinmeyi
Çarşambayı Perşembeden ayırmadan kin tutmadan Salıya
Bilinmeyi bilenler olarak ayrıldık yanından
Diğer bilinmeyenlere*

DİĞER EV

*Adı arkadaşımın adı
Yaşı yaşım
Elindeki temizlik kovağını yavaşça yere bıraktı
Kimsiniz, nereden geldiniz, niçin geldiniz'i aratmayacak
şekilde
"Hoş geldiniz" dedi.
Anladık, anlattık anladı
Belki oda anlatacaktı. "Tabelacı burada" dedi.
"Asar tabelayı gider" dedik. Güldü gamzeleri vardı gördük
Tabelacının işveren vekili olduğunu anladığımızda
Tüm İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku bilgilerimiz sınıfta kaldı.
Belki oda anlatacaktı lakin tabelacıya takıldı kaldı.*

Av. Nilgün Şentuna

İzmir Valiliği İl İnsan Hakları Kurulu, İzmir Barosu Kadın Hakları Komisyonunun önerisi ile, İzmir Genelevinde çalışan kadınların yaşadıkları sorunlarının tespiti konusunda çalışmalar yapmak ve çözüm önerileri geliştirmek amacı ile bir çalışma grubu oluşturulmasına karar vermiştir. Oluşturulan çalışma grubunda Av. Şenay Tavuz, Av. Devrim Cengiz Aygün ve Av. Yıldızay Şengün İzmir Barosu kadın hakları komisyonunu temsilen çalışmalara katılmıştır.

Çalışma grubu, sorunların araştırılması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla birçok kez İzmir genelevine ziyaretlerde bulunmuş, genelevde çalışan 110 kadının katılımı ile bir anket çalışması düzenlemiş, görüşmeler sonucunda bu iş kolunda çalışan kadınların diğer iş kollarının aksine "**erken emeklilik, yıpranma, meslek hastalıkları, iş göremezlik ödenekleri ve benzeri sosyal güvenlik haklarından**" faydalanamadıklarını tespit etmiştir. Bu tespitin ardından İzmir genelevinde çalışan kadınların sosyal güvenlik mevzuatı kapsamında meslek hastalıkları ve işgöremezlik tazminatları irdelenerek tespit edilen hak ihlallerinin giderilmesi amacı ile bir rapor hazırlanmıştır.

GİRİŞ

GENEL BİLGİLER: MEVZUAT-SİSTEM ve UYGULAMA

Çalışma yaşamını düzenleyen genel yasa hükümleri genelevde çalışan kadınları da kapsamaktadır. Genelevde çalışan kadınların asgari ücret hukuki sistemi yoktur. Değişik sistemlerle (ilişki başına, yarıcı, odacı vb.) kazancı oluşmaktadır. Kaldı ki gelirlerinin önemli bir bölümünü genelev sahibi, vekil, aracı ile paylaşmak zorundadırlar. Bu itibarla gelirleri asgari ücretin çok altında kalabilmekte karın tokluğu ve barınma karşılığı yaşamlarını sürdürebilmektedirler. Bu ekonomik çıkmaza borçlandırılma sistemi eklendiğinde durumun vahameti daha da artmaktadır. Yaşlandıkça ve çeşitli nedenlerle müşteri kaybetmeye başladıklarında mevcut sorunlarına yeni sorunlar eklenmektedir.¹

Genelevde çalışan kadınlar günlük gereksinimlerini genelevlerde karşılamak zorundadırlar. Yiyecek, içecek, sağlık materyalleri, çay, sigara vb. ihtiyaçlar piyasa fiyatından daha pahalıya içeride satın alırlar ve bu sistem

¹ Seks İşçileri ve Yasalar İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı

gelirlerinin önemli bir bölümünün kaybına neden olur(*). Bu iş kolunda çalışan Kadınların diğer iş kollarında çalışanlara tanınan erken emeklilik, yıpranma, meslek hastalıkları, iş göremezlik ödenekleri ve benzeri haklardan yararlanmaları da söz konusu değildir. Bu uygulama genelevde çalışan kadınların “**sosyal güvenlik haklarına**” ulaşımında ve diğer meslek kollarına tanınan haklardan yararlanmasına engel olmakta bu durum gerek ulusal gerekse uluslararası mevzuat kapsamında ayrımcılığa ve dolayısıyla **HAK İHLALLERİNE** neden olmaktadır.

İZMİR GENELEVİ İNCELEME BULGULARI:

İzmir Genelevinde yaptığımız inceleme araştırma mevzuat tarama ve bilgilendirmenin sonunda; Genelevde çalışan genel kadınların çalışmadan men edilmeleri, iki başlık altında toplanabilir. Fizyolojik nedenler ve cinsel yolla bulaşan hastalıkların tespiti sonucu. Kadınlar her ay menstrual kanama dönemleri (adet görme) ve hamile kalma durumlarında hamilelikleri süresince çalışmalarına izin verilmemektedir. *Kadın olmanın normal sonuçlarından olan bu iki durum, mevcut sair işkollarında çalışan kadınlara nazaran genel kadınlar için çalışmama sebebi olmakta bu durum sair işkollarında çalışan kadınlara kıyasla hak kayıplarına uğramalarına sebebiyet vermektedir.*

- a) Genelevde çalışan genel kadınlar haftada iki kez muayene olmak, 15 günde bir ise laboratuvar incelemesi için örnek vermek zorundadırlar. Bu kontroller sonucu genel kadına cinsel yolla bulaşan bir hastalık tanısı konulur ise en az 4 gün raporlu verilerek çalışmadan yasaklanırlar. Ancak çalışmadıkları bu süre kanunda iş göremezlik halleri olarak kabul görmediğinden tüm gelirlerinden ve destekten yoksun kalmaktadırlar.
- b) Yine her kadın üç ayda bir sifiliz, HIV ve hepatit c için kan vermek zorunda. Eğer sifiliz için bakılan değerleri yüksek çıkarsa Deri Tenasül dispanseri tarafından incelenip, en az 7-10 gün çalışmasına engel rapor verilir. Yine bu durumda iş göremezlik kapsamına girmektedir. Bu testler eğer incelemeye tabii tutulursa daha uzun süreli olarak çalışmadan men edilirler²
- c) Hepatit C ile ilgili testlerde bir problem olacak olursa, direk çalışması yasaklanıp doğrulama testlerine gitmeleri gerekir. Bu süre içinde de yine her hangi bir iş göremezlik gelirleri bulunmamaktadır. Testler sonucunda eğer hastalık pozitif çıkacak olursa, hasta genel kadın tedavisi boyunca çalışmadan men edilerek mevcut sosyal güvelik hakkını, emekli değilse yitirmektedir.
- d) HIV pozitif çıkarsa kadının vesikası iptal edilip kayıtlı seks işçiliğinden men edilmektedir. (2-3*)³

GENEL KADINLARIN İŞ ve SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU AÇISINDAN DURUMU

I. İŞ ve SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU AÇISINDAN GENEL KADIN-

LAR-MESLEK HASTALIKLARI-AKADEMİK VE TIBBİ BOYUTTA DEĞERLENDİRME VE HAK İHLALLERİ

506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununda olduğu gibi (Ek Md. 13), 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda da umumi kadınlar sosyal sigorta kapsamına alınmışlardır (5510 SK Md. 4/II-e). Umumi kadınların tabii olduğu çalışma koşulları Umumi Hıfzısıhha Kanunu gereği çıkarılan bir tüzükte düzenlenmiştir. Tüzükte umumi kadınlar “*Başkalarının cinsi zevkini menfaat karşılığı tatmin etmeyi sanat edinen ve bunun için değişik erkeklerle münasebette bulunan kadınlara (Genel kadın) denilir*” şeklinde tanımlanmıştır (Md. 15). Genel kadınların yasal olarak faaliyette bulunabilmeleri için tescil edilmeleri gerekmektedir. Tescilli olmadan (kayıt dışı olarak) fuhuş yapan kadınlar sosyal sigorta haklarından yararlanamamaktadırlar. Yine aynı kanunun 12. maddesine göre genel kadınları çalıştıranlarda işveren sayılmaktadır.

- 2 İzmir ile Konak İlçesi Zührevi Hastalıklar ve Fuhuşla Mücadele Komisyonu Başkanlığının bilgilendirmesi dahilinde ilgili yazıları kapsamında” Genelevde çalışan genel kadınlar 3 ayda bir yapılan periyodik kan muayenesi sonucunda VDRL-TPHA pozitif çıkması durumunda Deri ve Tenasül Hastalıkları Dispanserine sevk edilmekte olup, şahıslar gerekli tedaviye alındıkları süre içerisinde çalışmaktan men edilmekte tedavi süresi sona erdiğinde tekrar çalışmalarına izin verilmektedir. İlimiz genelevinde çalışan kadınlara cinsel yolla bulaşan hastalıkların tesbiti için 3 ayda bir VDRL-TPHA, Anti-HIV ve Anti HCV kan tetkikleri ile 6 ayda bir periyodik olarak röntgen tetkikleri haftada 2 defa rutin olarak Zührevi Hastalıklar Dispanserince fiziksel muayene yapılmakta olup, genel kadınların bu periyodik muayeneleri sonucunda tedavi edilebilir herhangi bir bulaşıcı hastalığı tesbit edildiğinde şahısların konu ile ilgili tedavi kurumuna sevkı yapıp ilgili kurumların vereceği tedavi bitimine kadar geneleve girişine izin verilmemektedir. Ancak periyodik kan tetkikleri sonucunda Anti-Hiv ve Anti-HCV gibi bulaşıcı hastalık bulguları pozitif çıkan bayanlar ilgili sağlık kuruluşlarına sevk edilerek ileri tetkiklerin yapılması sağlanır, bu süre içerisinde şahısların ileri tetkik sonuçları alınıncaya kadar geneleve girişine ve müşteri ile temasına izin verilmez. İleri tetkik sonuçlarının negatif gelmesi halinde genel kadının genelevde yeniden çalışmasına izin verilir, ileri tetkik sonuçlarının pozitif gelmesi halinde ise hasta olan bayanın genel kadınlığı komisyonumuzca iptal edilir ve ilgili kurumlara danışmanlık hizmeti için yönlendirilir”
- 3 UMUMİ HIFZISSIHHA KANUNU Kanun Numarası: 1593 Madde 129 - Fuhuş, sanat ve maişet vasıtası ittihaz eden kadınlardan zührevi hastalıkların her türlü eşkaline, cüzzam, cerp, empetigo, entertrigo, müterakki verem veya Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaletinin fennen lüzum göreceği sair hastalıklara musap olanların sanatlarının icrasına icap ederse kuvvei cebriye istimali ile mümanaat olunur. Bunlar lüzum görülürse bir müessesede tecrit ve tedavi edilir. **GENEL KADINLAR VE GENELEVLERİN TABİ OLACAKLARI HÜKÜMLER VE FUHUŞ YÜZÜNDEN BULAŞAN ZÜHREVİ HASTALIKLARLA MÜCADELE TÜZÜĞÜ** MUAYANE: Madde 25- (Değişik madde: 31/01/1973 - 7/5786 K.) Bütün genel kadınlar, izinli olsalar dahi, haftada iki defa, 23 üncü maddede yazılı kadınlarda, on günde bir defa kendilerini resmi tabibe muayene ettirmeye mecburdurlar.

Sosyal Sigorta Hukuku'nun özelliği, çalışanlara yönelik olarak oluşturulan bir koruyucu sistemin hukuku olmasıdır. Bu nedenle, sigortalı olma yükümlülüğü ve hakkı çalışma olgusuna bağlıdır. Çalışma ilişkisindeki işçi, çalışan ve Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) taraflarının birbirlerine karşı olan hak ve yükümlülükleri ise sosyal sigorta ilişkisini oluşturmaktadır. Kişi çalışmaya başlamakla kendiliğinden (başkaca bir işlem yapmaya gerek olmaksızın) asli sigortalı olarak kendisi bu ilişkinin tarafı olmaktadır. Çalışma olgusu nedeniyle sigorta kapsamına alınan kişi asli sigortalı sayılmaktadır. Bu husus kanunda "Sigortalı: Kısa ve/veya uzun vadeli sigorta kolları bakımından adına prim ödenmesi gereken veya kendi adına prim ödemesi gereken kişiyi... ifade eder" şeklinde açıklanmıştır (Md. 3/6).

Sosyal sigorta zorunludur bu durum 5510 Sayılı Kanun Md. 92/1'de şu şekilde düzenlenmiştir: "Kısa ve uzun vadeli sigorta kapsamındaki kişilerin sigortalı ve genel sağlık sigortalısı olması, genel sağlık sigortalısı kapsamındaki kişilerin ise genel sağlık sigortalısı olması zorunludur. Bu Kanunda yer alan sigorta hak ve yükümlülüklerini ortadan kaldırmak, azaltmak, vazgeçmek veya başkasına devretmek için sözleşmelere konulan hükümler geçersizdir." Düzenlemede sosyal sigorta (kısa ve uzun vadeli sigorta dalları) ile GSS kapsamına giren kişilerin sigortalılığının zorunlu olduğu ifade edilmektedir. Kişiler çalışmaya başladıklarında konumlarına uyan düzenlemeye göre sigortalı sayılmakta, sigortalılığının başlaması için ayrıca herhangi bir işlem yapılması gerekmemektedir.

Geçerli bir çalışma ilişkisinde sigortalı olarak kabul edilen bir kişi, Kanundaki kısa ve uzun vadeli sigorta dallarına ve Genel Sağlık Sigortasına ilişkin bütün edimlerden yararlanmaya hak kazanır. Bu edimlerden bir tanesi de kısa vadeli sigorta dalları arasında sayılan iş kazası ve meslek hastalıkları sigortasıdır.

II. GENEL KADINLARIN MESLEK HASTALIKLARININ BİLİMSEL VE TIBBİ BOYUTTA DEĞERLENDİRİLMESİ

Meslek hastalığı hem Kanunda hem de Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliğinde tanımlanmaktadır. Bu kavramın tanımını yapabilmek için önce meslek kavramını açıklığa kavuşturmak gerekir. İşçi bakımından sigortalının mesleği "İş kazasının meydana geldiği veya meslek hastalığının başladığı tarihte... çalışmakta olanların yapmakta olduğu iş sigortalının mesleği sayılır".

"Meslek hastalığı sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal özrürlük halleridir." (5510 SK Md. 14/1, Yön. M.4/i).

Sosyal güvenlik hukukuna ilişkin eserlerde meslek hastalığına ilişkin unsurlar sigortalı olma, dış etkene maruz kalma (işin niteliği veya yürütüm şartları), dış etken sonucu işgöremez (hasta) olma, dış etken ile iş göremezlik arasında illiyet bağı olmasıdır.

"İşin niteliği" çalışanın ifa etmekte olduğu görevle ilgilidir. İş göremezlik

yapılan işin sonucu ortaya çıkmış olmalıdır. Hangi işlerin meslek hastalığına neden olabileceği önceden, tıbbi veriler dikkate alınarak, belirlenmiştir. Meslek hastalığının doğumu için, işin niteliği yanında, tekrarlanan sebep ölçüsü aranmaktadır. Çalışan kişi hastalık doğuran amile arızı değil, sürekli olarak maruz kalmalıdır. Yani, hastalık doğuran işin sürekli olarak yapılmış olması gerekmektedir. Bir meslek hastalığının doğumu için gerekli olan asgari tekrarlama (hastalığa yakalanma) süresi üstlenilen işe ve etkene göre değişmektedir. Kanunda ve ilgili idari düzenlemelerde bu hususta açık bir kural bulunmamakta, tekrarlanan sebebin araz doğurup doğurmadığına ilişkin değerlendirme hekimler tarafından yapılmaktadır.

"Belirtilen durumlar için meslek hastalıkları listesinde herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. Çünkü, işverenin İş Hukukundan doğan koruma (gözetim) borcunu yeteri gibi yerine getirmediği her işyerinde ortaya çıkması mümkündür. Ancak, işin niteliğinden kaynaklanan meslek hastalıklarının tespitinde dahi zorluklar yaşanırken, işin yürütüm şartlarından doğan meslek hastalıklarının tespitinin kolay olmayacağı ifade edilebilir. Bu tür rahatsızlıklar için genellikle olağan hastalık kapsamında işlem yapılmaktadır.

Hastalık veya özür bedeni nitelikli olabileceği gibi, ruhsal nitelikli de olabilmektedir. ve yapıştırıcıların yapımı gibi işler ruhsal bozukluklar, kişilik

Resmi muayene:

Madde 26- Resmi muayeneyi kabul etmiş olan bütün genel kadınlar zührevi hastalıklar tabibi tarafından bu gibi muayeneler için ayrılan mahalde muayene edilirler. Muayene neticesi protokol defterine kayıt edileceği gibi kadınların hüviyet muayene cüzdanlarına da işaret olunur. 23 üncü maddedeki kadınlar komisyonca verilecek gizli listelere göre muayene edilirler. Bunlardan arzu edenlere, ekli örneğe göre (Sağlık cüzdanı) verilebilir.

Tedavi:

Madde 32- (Değişik madde: 31/01/1973 - 7/5786 K.) Yapılan muayene sonucunda Umumi Hıfzıssıhha Kanununun 129 uncu maddesinde yazılı hastalıklardan birine tutulmuş olduğu anlaşılan genel kadınlar, Kanunun bu maddesine göre sanatlarını yapmaktan men edilerek haklarında aşağıda yazılı işlem uygulanır:

Cüzzam ve ilerlemiş verem hastaları, gereken işlemin yapılması için mahalli sağlık ve sosyal yardım müdürlüğüne, hükümet veya sağlık ocağı tabipliğine bildirilir.

Zührevi hastalıkların her türlü şekilleriyle, uyuz empetigo ve entertrigo hastalıklarına yakalanmış olanlar, revir ve hastanede tedavi altına alınırlar.

Her iki halde de, bu kadınların sanatlarını yapmaktan men edildikleri zührevi hastalıklarla mücadele teşkilatının icra kısmına yazılı ile bildirilir.

Zührevi bir hastalığa tutulduğu anlaşılan ve hastalığı etrafına bulaştıracağından şüphe edilen 23 üncü maddede yazılı kadınlar hakkında da, bu maddenin (a) ve (b) bentleri hükümlerine göre işlem yapılır.

Sanatın tekrar yapılması:

Madde 35- 32 nci maddenin (b) bendinde yazılı genel kadınlar iyi oldukları sonra sanatlarını yapabilirler. Firengili olan genel kadınların sanatlarını yapabilmeleri için en az bir tedavi devresi geçirmiş olmaları ve kanlarında serolojik reaksiyonun menfi çıkması ve hiç bir klinik belirti görülmemesi lazımdır. Laboratuvar bulunmayan mahallerde kadınların serumu alınır ve en yakın resmi laboratuvarlardan birine gönderilerek tahlil ettirilir.

bozuklukları oluşturmaktadır. Ayrıca, risk geçici veya kalıcı etkili de olabilecektir. Geçici etkili risk halinde sigortalı geçici iş göremezlik ödeneğine; kalıcı iş göremezlik halinde, sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanacaktır.

Meslek hastalığının edimlerden sigortalının yararlanabilmesi için meydana gelen hastalığın Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği'nin⁴ 2 numaralı ekinde meslek hastalıkları listesinde düzenlenmiş olması gerekmektedir. Ülkemizde meslek hastalıkları listesi kapalı değildir. Yani, listede bulunmayan ancak, yapılan işin/ortamın sonucu olduğu saptanan hastalıklar da kapsamda sayılacaktır. Bu konuda çıkan anlaşmazlıklar Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulu tarafından karara bağlanmaktadır (Md. 14/son; SSIY Md. 17/2).

Genel kadınlar çalışma ilişkileri ve çalışma koşulları dikkate alındığında büyük risk altında bir meslek gurubunu oluşturmaktadırlar. Ekte sunduğumuz raporlarda Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Ana Bilim Dalı, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Deri ve Zührevi Hastalıklar Ana Bilim Dalı, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Ana Bilim Dalı Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı'nın görüşleri doğrultusunda, (4 Ana Bilim Dalının görüş yazıları raporumuz ekinde) genel kadınların cinsel yolla bulaşan hastalıklara (sifilis, gonore, klamidya, genital ülser [Human Papilloma Virüs], trikomonas, herpes, hepatit B-C ve HIV-AIDS) mesleksele maruziyetlerinin yüksek olduğu tespit olunmuştur.

Ülkeler Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (UÇÖ) meslek hastalıkları temel almakla beraber, gereksinimlerine ve iş yasalarına uygun şekilde kendi meslek hastalıkları listelerini geliştirmektedir. UÇÖ'nün 2010 meslek hastalıkları listesine göre Hepatit virüsleri "madde 1.3.2 ve HIV madde 1.3.3 meslek hastalığı olarak sayılmaktadır. Ayrıca UÇÖ biyolojik kökenli meslek hastalıkları listesinin son maddesinde "1.3.9 ise listede belirtilmemiş diğer biyolojik ajanların yol açtıkları hastalıklara yer vermiştir. Bu hastalıkları da "işle bağlantılı olduğu bilimsel olarak gösterilebilen veya hastalıkla işle ilgili biyolojik etmene maruziyet arasındaki ilişkinin uygun yöntemlerle ve ülke koşullarına göre tanımlanabildiği hastalıklar" olarak tanımlamıştır. Seks işçileri için CYBH bu madde kapsamında değerlendirilmelidir.

Bu hastalığın meslek hastalığı olarak kabul edilmesi için ilk ölçüt, mesleksele maruziyet ile hastalık arasında nedensel bağ olduğunu gösteren güçlü kanıtların var olmasıdır. UÇÖ iş sağlığı ve güvenliği ansiklopedisinde CYBH'ını (sifilis, gonore, klamidya, genital ülser, trikomonas, herpes, hepatit B-C ve HIV-AIDS) seks işçileri için en net tanımlanan mesleki tehlike olarak göstermektedir. CYBH için halk sağlığı açısından en öncelikli tanımlanan risk gurubu seks işçileridir. CYBH için temel bulaş yolu cinsel ilişkidir, bulaş sağlam olmayan deri ve mukoza yoluyla ve tümüyle insandan insana gerçekleşir. CYBH için mikroorganizmalarla temas edilen mikoza yüzeyi kadınlar için daha geniş olduğundan bulaş olasılığı daha yüksektir.⁵

Uluslararası Çalışma Örgütü, meslek hastalıklarını "Mesleğin icra edilmesi sırasında tehlikeli koşullara veya maddelere maruz kalmak nedeniyle

ortaya çıkan hastalıklar" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu durumda meslek hastalığının tanımında iki temel unsur söz konusudur;

- 1) Belli bir çalışma ortamında veya çalışma eylemi sırasında, tehlikeli bir maddeyle veya durumla karşılaşma ile nedensel bir ilişki olması,
- 2) Tehlikeli madde veya durum ile karşılaşan kişilerde ortaya çıkan hastalığın sıklığının, toplumda yaşayan diğer bireylerde gözlemlenen ortalama morbidite hızından yüksek olması ILO, 2010 yılında güncellediği meslek hastalıkları listesine HIV hepatit B ve C virüsünü dahil etmiş ve bu virüslerde olan enfeksiyonların sadece sağlık çalışanları için değil pek çok meslek grubu içinde risk teşkil ettiğini ifade etmiştir.⁶

III. SONUÇ VE ÖNERİLER

- a) **Genel kadınların, Çalışma Gücü Ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği'nin 2 numaralı ekindeki D grubu Mesleki Bulaşıcı Hastalıklara maruz kalan kişiler arasında bulunması gerekliliği doğurmaktadır.**
- b) **Genel kadınların sigortalı olarak kendine düşen prim yükümlülüğünü yerine getirerek, karşılığı olarak meslek hastalığının edimlerinden yararlanamaması kendileri için büyük bir hak kaybı yaratmaktadır. Bu sadece sosyal güvenlik hukuku açısından değil, insan hakları açısından da büyük bir mağduriyet oluşturmaktadır.**
- c) Bu iş kolunda çalışan kadınların diğer iş kollarında çalışanlara tanınan erken emeklilik, yıpranma, meslek hastalıkları, iş göremezlik ödenekleri ve benzeri haklardan yararlanmaları da söz konusu değildir. Bu uygulama genelevde çalışan kadınların Sosyal Güvenlik Haklarına ulaşımında ve diğer meslek kollarına tanınan haklardan, temel insan ve işçi haklarından yararlanmasına engel olmakta ayrımcılığa uğramasına ve gerek ulusal mevzuat gerekse uluslararası mevzuat kapsamında **HAK İHLALİNE** sebebiyet vermektedir.

Tespit edilen eksikliklerin bir an önce giderilerek Genel kadınların ve maruz kalabilecekleri mesleki hastalıkların Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği'nin 2 numaralı ekindeki listeye eklenmesi konusunda acilen gereğinin yapılması gerekmektedir.

Saygılarımızla.

4 RG: 11.10.2008, 27021 sayı

5 Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı görüş yazısından

6 Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Ana Bilim Dalı görüş yazısı

Serçe

Rahile HORZUM

Avukat, İzmir Barosu

Rüya mı görüyorum, diye düşündü o an. Gözlerini açtı, kapattı. Bir daha açtı kapattı. Sonra bir daha... Her açtığında gördüğü, odanın değişik eşyaları idi.

İşte, annesinin geçen ay kendi elleriyle diktiği çiçekli perdeler. Sabahın ilk ışıkları süzölmeye başlamıştı bile o perdelerin arkasından odaya.

Köşede duran, akşam ödevlerini yaptığı bir ayağı kırık tahta masa. Hala defterleri kitapları üzerindeydi.

Sandalyede asılı olan, okula hazırlanırken heyecanla, severek giydiği mavi önlük üstünde dantel yakasıyla.

Bulunduğu yer yatağında, hemen yanı başında yatan kardeşinin üstündeki yana kaymış yorganı gördü. Kesinlikle bir rüya değildi bu.

Ensesinde duyduğu o sıcak ve ıslak nefes rüya değildi. Bedeninde dolaşan o kocaman eller de rüya değildi. Ne olduğunu anlayamadı. Anlamaya çalıştı

ama yine anlayamadı. Kimdi bu? Ona ne yapıyordu böyle. Dönmek istedi geriye doğru, dönemedi. Kalkmak istedi yataktan kalkamadı. Kaçmak istedi o an. Kaçamadı. Sadece "susss" fısıltısını duydu ve arkasından "sus minik serçem" sesini.

Tanıdı o an o sesi ve o sesin sahibini. İlk anda güvenilir geldi ses ona. Korkmamalıydı. Babasıydı. Hep onun yanında olan, korktuğunda sımsıkı sarıldığı, onu herkesten, her şeyden koruyan çok sevdiği güvendiği, sığındığı babasıydı.

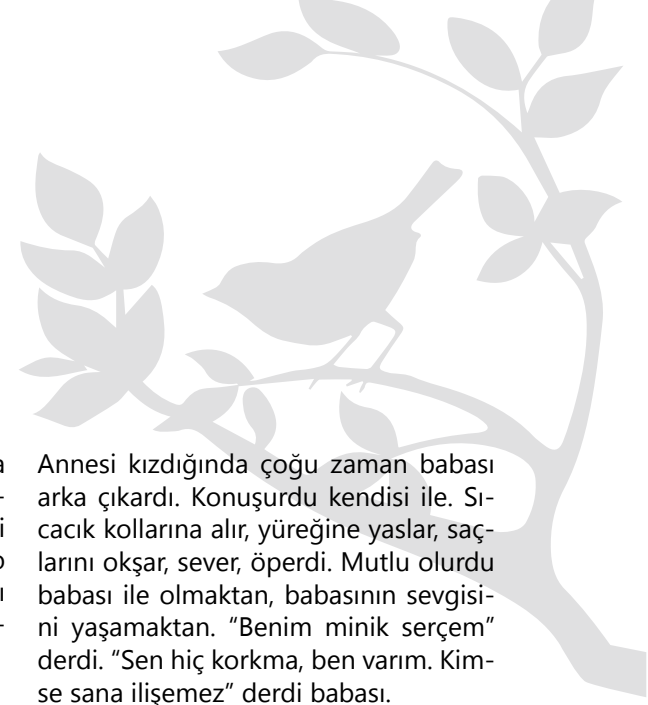
Neden ürperdiğine, neden korktuğuna kendisi de anlam veremedi o an, ama korkuyu duymasına da engel olamadı. Korkmamalıyım diye düşündü. Bu ses babamın sesi, bu eller babamın elleri. O bana zarar vermez ki.

Her zaman üzölüp ağladığında teselli eden, kucağına alıp, onu öpüp okşayan babasıydı işte. Hep korurdu babası onu. Daha iki gün önce yıkarken elinden kayıp düşen bardak kırıldığında, annesi çok kötü sinirlenmiş, tam tokat atmak üzereyken elini tutuvermişti ya annesinin. Sonra da "ne olacak hanım kırılan bardak olsun, ben alırım yenisini yeter ki kızım kırılmasın" demişti ya. Ne kadar mutlu olmuştu bu baba korumasından. Babası hiç kızmazdı bile kendisine, hatıta sesini bile yükseltmezdi konuşurken.

Annesi kızdığında çoğu zaman babası arka çıkardı. Konuşurdu kendisi ile. Sıcacık kollarına alır, yüreğine yaslar, saçlarını okşar, sever, öperdi. Mutlu olurdu babası ile olmaktan, babasının sevgisini yaşamaktan. "Benim minik serçem" derdi. "Sen hiç korkma, ben varım. Kimse sana ilişemez" derdi babası.

Serçeleri de bu yüzden çok severdi ya. Minik serçeler hep sevilirdi işte. Babası onu, o da serçeleri çok severdi. Bahçelerinden serçelerin eksik olmayışı da bundandı. Her sabah ilk işi serçelere yiyecek bir şeyler bulup atmaktı. Onları yiyeceklerin başına üşüşmüş gördüğünde, cıvıltılarını duyduğunda, içini büyük bir mutluluk doldurur, babasının sevgisini bir daha, bir daha duyardı yüreğinde.

Ama sanki epey zamandan bu yana değişmişti babasının bu sevgi ifadeleri. Değişmişti sanki babası. İnanamasa da, inanmak istemese de değişmişti işte. Büyümüştü ya, ondandı belki de. On bir yaşındaydı şimdi, çocuk değildi ki kardeşi gibi. "Büyüdün, serpildin, geliştin artık genç kız oldun" demişti ya. Baba bu doğruyu bilmez miydi? Kocaman, güçlü bir erkek. Demek ki babalar, çocukken farklı, büyüyüp serpilip genç kız olduğunda farklı severdi kızlarını.

Bu güvenle, bu umutla, bu cesaretle arkasını döndü. Döner dönmez de içki kokulu iğrenç nefesi içinde buluverdi birden. İşte o an minicik serçe yüreğine kocaman bir bıçak saplandı. Saçının telinden, ayak parmaklarının ucuna dek titredi korkuyla. Tarifsiz bir duygu kapladı her yanını. Bağırır mı, sussun mu? Haykırır mı, ağlasın mı? Kaçsın mı, yoksa öylece kalsın mı? bilemedi.

Güçlü baba kollarının altında hareket edemedi. Cılız çırpınışları ile çaresizce direndi. Başaramadı. O iğrenç nefes yüzündeydi. O iğrenç eller devam ediyordu bedeninde dolaşmaya.

Bir ahtapota teslim olmuş gibiydi. Sesi, yüzü, saçları, elleri, ayakları tüm bedeni sarılmıştı onlarca kol tarafından. Öyle sarılmıştı ki elini, kolunu, bacağını kurtaramıyordu. Öyle sarılmıştı ki sesini çıkaramıyordu. Fısıldayamıyordu bile. Öyle sarılmıştı ki; "Neden? Neden baba?" diyemiyordu. "Hani senin minik serçendim, hani senin bir taneciğindim, hani bana kimseler zarar veremezdi. Neden baba, neden öldürüyorsun beni?" diyemedi.

Annesinin "bebek yüzüm" dediği bebek yüzünü kaçıramadı hiçbir yana, hiçbir yöne. Annesinin şefkatle okşadığı ipek saçlarını alamadı, savuramadı. Direnmeye çalışırken parmakları kopuyordu gibiydi. Keşke kopsaydı kurtulurdu belki ama sadece kopuyor gibiydi. Kopmadı. Kalkabilseydi belki, bacakları onu kurtarmaya yetecekti ama olmadı. Ne kalkabilirdi, ne kaçabilirdi.

Ve bedenindeki tonlarca ağırlığın altında kaldı. Ezildi. Yok oldu yatakta. Çaresizce süzülen damlalardı yüzüne,

çıkaramadığı sesi, duyuramadığı çırpınışı, çaresizliği, güçsüzlüğü alıp götürdü uzaklara, çok uzaklara. Sadece gözlerini sımsıkı kapatıp karanlığa gömüldü. O karanlıkta yok olmak istedi. Bir daha ışığı görmemesine yok olmak...

Sanki asırlar sonrasında, sanki ilk kez nefes alabildiğinde, babasının üstünden kalkıp uzaklaşırken, "Kötü bir şey yapmadım ki, ben seni sevdim, seni böyle sevdim. Hep de böyle seveceğim. Sakın kimseye bir şey söyleme minik serçem, yoksa ölürsün" diyen sesini duyduğunda çaresizliğin doruğundaydı.

Her akşam olduğunda, karanlıklar yüreğini dağladı günlerce, aylarca. Babasının ilgisi, sevgisi daha da yoğunlaştı o gecedan sonra. Daha bir farklı sevmeye başladı babası. Daha bir farklı okşadı saçlarını, daha bir farklı kokladı minik boynunu.

Geceler boyu yatağında ağladı sessiz sessiz. Ne yapacağını bilemedi, kimden yardım isteyeceğini şaşırıldı. Kimselere anlatamadı. Babasının korkunç gözleri hep ondaydı, iğrenç sesi kulaklarında. Kimselere anlatamadı yaşadıklarını. Korkularıyla arkadaş oldu, endişeleri ile birlikteydi yaşamı. Sustu sustu sustu...

Günler, aylar geçti, ne annesi, ne babası, ne kardeşi, ne de komşuları, evlerinin bahçesinde buldukları kafası koparılmış serçelere bir türlü anlam veremediler.

